

॥ શ્રીરત્નશેખરસૂરિપ્રણીતં ॥

॥ લયુક્તસમાસપ્રકરણમ્ ॥

પ્રકરણમ્

॥ ૧ ॥

વીરં જયસેહરપય-પટ્ટિઅં પળામિહુણ સુગુરં ચ । મંદુ તિ સસરણદ્વા, ચિત્તવિઆરાડુસુંછામિ ॥૧॥
જગતના યુક્ત સરલા સ્થાને રહેલા શ્રીવીર ભંગવંતને અને જયશેખરસૂરિની પાટે વેઠેલા મારા ગુરુને નમસ્કાર કરીને હું મંદ-
બુદ્ધિવાલો છું તેથી મારા પોતાના સ્મરણને અર્થે ક્ષેત્ર સંવંધિ વિચારના અણુઓને (કળોને) વીણું છું ૧.

તિરિ ષ્ઠગરજ્જુચિત્તે, અસંલ્લડીતોદ્ધી ડુ તે સલ્લે । ઉદ્ધારપલિયપળવીસ-કોલિકોલિ સમયતુહ્યા ॥૨॥
એક રજ્જુ પ્રમાણ તીવ્રક્ષેત્રમાં અસંલ્યાતા ક્ષીપ અને અસંલ્યાતા સમુદ્રો છે, તે વન્ને મલીને પચીસ કોડાકોડી સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર
પલ્યોપમના સમયો જેટલા છે ૨.

કુરુસગદિળાવિઅંગુલ-રોમે સગવારવિહિઅડલંકે । વાવળણસયં સહસા, સગળડઈ વીસલક્ષવાણૂ ॥૩॥
દેવકુરુ અથવા ઉત્તરકુરુક્ષેત્રના સાત દિવસના જન્મેલા વેટાના એક અંગુલ પ્રમાણ રોપમાં સાત વાર આઠ આઠ લંકડ કંચે છે તે
વીસ લાલ સત્તાણુ હજાર એકસો વાવળ રોમલંક થાય ૩.

તે થૂલા પહેલિ હુ, સંઘિજા ચેવ હુંતિ સર્વેડવિ । તે ઈક્કિ અસંલે, સુદુમે સંલે પકપ્પેહ ॥૪॥

ए रोमखंडो बादर छे, कारणके पल्यमां पण ते सर्वे मळीने पण निश्चय संख्याताज होय छे, तेथी ते बादर खंडोमांना दरेकना असंख्यात असंख्यात सूक्ष्मखंड करो ४.

सुहुमाणुणिचियउस्से-हंगुलचउकोसपह्लि घणवट्टे । पइसमयमणुगह-निट्ठिअम्मि उद्धारपलिउत्ति ॥५॥

सूक्ष्मरोमखंडोवढे भरेलो जे उत्तसेधांगुलना प्रमाणथी चार गाउनो वनवृत्त क्वो तेमांथी प्रतिसमय एकेक रोमखंड काढतां ज्यारे ते खाली थाय त्वारे ए रीते सूक्ष्म उद्धारपल्योपम थाय ५.

पढमो जंबू बीओ, धायइसंडो अ पुक्खरो तइओ । वारुणिवरो चउत्थो, खीवरो पंचमो दीवो ॥६॥

घयवरदीवो छट्ठो, इक्खुरसो सत्तमो अ अट्टमओ । गंदीसरो अ अरुणो, णवमो इच्चाइअसंखिज्जा ॥७॥

પહેલો જંબૂદ્વીપ, બીજો ધાતકીખંડ. ત્રીજો પુષ્કરદ્વીપ ચોથો વારુણી દ્વીપ, પાંચમો ક્ષીરવર દ્વીપ ૬. છઠ્ઠો ઘૃતવર દ્વીપ, સાતમો ઇશુ રસ દ્વીપ, આઠમો નંદીશ્વર દ્વીપ અને નવમો અરુણદ્વીપ इत्यादि असंख्याता द्वीप छे ७.

सुपसत्थवत्थुणामा, तिपडोआरा तहाऽरुणईया । इगणामेऽवि असंखा, जाव य सूरवभास ति ॥८॥

अति उत्तम वस्तुओना नामे नामवाळा, तथा अरुणद्वीपथी प्रारंभीने त्रिप्रत्यवतारवाळा, अने एकेक नामना पण असंख्याता एवा द्वीप सूरवभास द्वीप सुधी छे ८.

તત્તો દેવે નાગે, જક્ષે ભૂએ અ સયંભુરમણે ય । એએ પંચ વિ દીવા ઇંગેગણામા મુણેયઠ્ઠા ॥૧॥

ત્યારનાદ દેવદ્વીપ નાગદ્વીપ યક્ષદ્વીપ ભૂતદ્વીપ સ્વયંભૂરમણદ્વીપ એ પાંચે દ્વીપો એકેક નામવાલા જાણવા ૯.

પઢમે લવણો બીએ, કાલોઅહિ સેસએસુ સઠ્ઠેસુ । દીવસમાનમયા જા, સયંભુરમણોદહી ચરમો ॥૧૦॥

પહેલે દ્વીપે લવણસમુદ્ર, બીજે દ્વીપે કાલોદસમુદ્ર, શેષ સર્વ દ્વીપોમાં દ્વીપ સરસ્વા નામવાલા સમુદ્રો છે તે યાવત્ છેલ્લો સ્વયંભૂરમણસમુદ્ર સુધી.

બીઓ તદ્દઓ ચરમો, ઉદગરસા પઢમચઉત્થપંચમગા । છટ્ટોડવિ સનામરસા, ઇક્ષુરસા, સેસજલનિહિણો ॥૧૧॥

બીજો સમુદ્ર ત્રીજો સમુદ્ર અને છેલ્લો સમુદ્ર એ ત્રણ સમુદ્ર સ્વાભાવિક પાળી સરસ્વા રસવાલા-સ્વાદવાલા છે, પહેલો સમુદ્ર, ચોથો સમુદ્ર, પાંચમો સમુદ્ર અને છટ્ટો પણ સમુદ્ર પોતાના નામ સરસ્વા રસવાલા છે, અને શેષ સર્વ સમુદ્રો ઇક્ષુ-શેલડીના રસ સરસ્વા રસવાલા છે ૧૧.

જંબૂદીવપમાણં-ગુલજોઅગલચ્ચવટ્ટવિક્ષંભો । લવણાઈયા સેસા, વલયામા દુગુણદુગુણા ય ॥૧૨॥

જંબૂદ્વીપ પ્રમાણાંગુલવડે એક લાલ યોજનના વૃત્તવિક્ષંભવાલો છે, અને લવણ સમુદ્ર આદિ શેષ સર્વ સમુદ્ર અને દ્વીપ વલયના આકારે છે, અને ઉત્તરોત્તર વમણા વમણા વિસ્તારવાલા છે ૧૨.

વયરામર્દિહિં નિયનિય-દીવોદહિમજ્ઞગણિયમૂલાહિં । અદ્દુઘ્ઘાહિં વારસ-ચઠ્ઠમૂલેઠવરિરંદાહિં ॥૧૩॥

વિત્થારદુગવિસેસો, ઠસેસેહવિમત્તસઓ ચઓ હોઈ । ઇઅ ચૂલાગિરિકૂડાઈ-તુલ્લવિક્ષંભકરણાહિં ॥૧૪॥

ગાડદુગુચ્ચાઈ તય-દુભાગરૂંદાઈ પડમવેઈણુ । દેસૂણદુજોયણવરવળાઈ પરિમંહિયસિરાહિ ॥૧૫॥

વેઈસમેણ મહયા; ગવવસ્ત્રકહણ સંપરિત્તાહિ । અઢારસૂળચડમત્ત-પરિહિદારંતરાહિ ચ ॥૧૬॥

અડદુચ્ચવડસુનિરથર-દુપાસસક્કોસકુહુદારાહિ । પુઠ્ઠવાઈમહાઈડિયદેવ-દારવિજયાઈનામાહિ ॥૧૭॥

નાળામણિમયદેહલિ-કવાડપરિઘાઈદારસોહાહિ । જગઈહિ તે સઠ્ઠે, દીવોદહિણો પરિહિલ્લતા ॥૧૮॥

વઞ્ચમય એવી તથા પોતપોતાના દ્રીપસમુદ્રમાં ગણાયો છે. મૂલનો વિસ્તાર જેનો એવી, તથા આઠ યોજન ઊંચી તથા ચાર યોજન મૂઝમાં વિસ્તારવાળી અને ચાર યોજન ઉપર વિસ્તારવાળી એવી ૧૩. તથા વે વિસ્તારની વાદવાકી કરીને ઊંચાઈવડે ભાગતાં જે જવાબ આવે તેટલી હાની અને તેટલી વૃદ્ધિ થાય, એ રીતે ચૂલિકા પર્વતો અને શિખરોના વિસ્તારના જે ગણિત તે સમાન છે વિસ્તારનું ગણિત જેનું એવી ૧૪. તથા વે ગાડ ઊંચી અને તેના આઠમા ભાગ જેટલા વિસ્તારવાળી, એવી જે પઞ્ચવરવેદિકા અને કંઈક ન્યૂન વે યોજનના વિસ્તારવાળાં વે ઉત્તમ વન તે વડે શોધિત છે શીર્ષભાગ જેનો એવી ૧૫. તથા વેદિકા સમાન મોટા ગવાક્ષના વલયવડે સર્વ વાજુથી વીટાયલી તથા પરિધિમાંથી અઢાર વાદ કરીને ચારવડે ભાગતાં જેટલા યોજન આવે તેટલા યોજન ચાર દારોનું પરસ્પર અન્તર છે જેમાં એવી ૧૬. તથા આઠ યોજન ઊંચા ચાર યોજનના વિસ્તારવાળાં અને વે વાજુએ એકેક ગાડ જાડી-વિસ્તૃત ભિત્તિવાળાં ચાર દેવદ્વાર છે જેમાં તથા જેની પૂર્વાદિ ચાર દિશાએ ચાર મહાદિક દેવોનાં જે ચાર દારો છે તે દેવ અને દ્વાર એ વક્ત્રેનાં વિજય આદિ તુલ્ય નામો છે જેમાં એવી ૧૭. તથા અનેક પ્રકારના મણિરત્નોનાં ઊંચરા કમાડ અને ભોગલ વિગેરે જે દ્વારશોભા તે સહિત એવી

જગતીઓવઢે તે સર્વે દ્વીપસમુદ્રો વીટાયલા છે. ૧૮

વરતિણતોરણજ્ઞયછત્ત-વાવિપાસાયસેલસિલવદ્દે । વેદ્રવણે વરમંડવ-ગિહાસણેસું રમંતિ સુરા ॥ ૧૯ ॥

ઉત્તમ તુણ તોરણ ધ્વજ છત્ર વાવડીઓ પ્રાસાદો ક્રીડાપર્વતો અને મહાશિલાઓવાળા વેદિકાના [વે વાજુના] વનને વિષે રહેલા ઉત્તમ મંડપો ગૃહો અને આસનોમાં દેવો રમણક્રીડા કરે છે. ૧૯

इह अहिगारो जेसिं, सुराण देवीण ताणमुप्पत्ती । णियदीवोदहिणामे, असंखइमे सनयरीसु ॥ २० ॥

અહીં અહીં દ્વીપમાં જે દેવ અથવા દેવીઓનો અધિકાર [અધિપત્ય] છે તે દેવ અને દેવીઓની ઉત્પત્તિ પોતપોતાના દ્વીપસમુદ્રના નામવાળા અસંખ્યાતમા દ્વીપસમુદ્રમાં અને પોતાની નામવાળી નગરીઓમાં છે. ૨૦

जंबूद्वीवो छहिं कुल-गिरिहिं सत्तहिं तहेव वासेहिं । पुष्पावरदीहेहिं, परिछिन्नो ते इमे कमसो ॥ २१ ॥

જંબૂદ્વીપ પૂર્વ પશ્ચિમ દીર્ઘ એવા છં કુલગિરિઓવઢે તથા સાત ક્ષેત્રોવઢે વેંદ્યાચાલો છે, તે કુલગિરિઓ તથા ક્ષેત્રો અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે. ૨૧

हिमवंसिहरी महहिम-वरुप्पिनिसढो य नीलवंतो य । बाहिरओ दुदुगिरिणो, उभओ वि सवेइया सब्बे २२

લઘુહિમવંત અને શિખરી, મહાહિમવંત અને રુક્મી તથા નિષદ્ય અને નીલવંત એ પ્રમાણે વે વે પર્વતો વહારથી ગણવા, અને એ સર્વે પર્વતો વન્ને વાજુણ વેદિકા સહિત છે. ૨૨

भरहेरवय त्ति दुगं, दुगं च हेमंवयरणवथरुवं । हरिवासरस्मथदुगं, मज्झ विदेहु त्ति सग वासा ॥ २३ ॥

ભરતક્ષેત્ર અને ધૃતક્ષેત્ર એ બે ક્ષેત્ર હૈમવત અને હિરણ્યવત એ બે ક્ષેત્ર તથા હરિવર્ષ અને રમ્યક્ષેત્ર એ બે ક્ષેત્ર અને મહાવિદેહ, એ સાત ક્ષેત્રો છે. ૨૩

દો દીહા ચડ વદા, વેઅઢ્ઠા ચિત્તછક્કમજ્ઞમ્મિ । મેરુ વિદેહમજ્ઞે, પમાણમિત્તો કુલગિરીણં ॥ ૨૪ ॥
 બે દીર્ઘ વૈતાલ્ય અને ચાર દૃત વૈતાલ્ય છ ક્ષેત્રમાં છે, અને મહાવિદેહના મધ્યમાં મેરુ પર્વત છે. હવે કુલગિરિઓનું પ્રમાણ કહેવાય છે. ૨૪
 ઇગદોચડસયડચ્ચા, કળગમયા કળગરાયયા કમસો । તવણિજ્ઞસુવેરુલિયા, બહિમજ્ઞમિતરા દો દો ॥ ૨૫ ॥
 વહારના બે પર્વતો એક સા યોજન ડંચા છે, અને સુવર્ણના છે, તથા મધ્યના બે પર્વતો વસો યોજન ડંચા અને એક સોનાનો તથા એક રજતનો [રુપાનો] છે અને અભ્યન્તરના બે પર્વતો ચારસો યોજન ડંચા તથા એક તપનીય સુવર્ણનો અને એક ઉત્તમ વૈદૂર્ય મણિનો છે, એ પ્રમાણે અનુક્રમે બે બે પર્વતોની ડંચાઈ વિગેરે જાણવી. ૨૫

દુગ અડ દુતીસ અંકા, લવલગુણા કમેણ નડઅસયમ્મદયા । મૂલોવરિ સમરૂવં, વિત્થારં વિંતિ જુઅલતિગે ૨૬
 બે આઠ અને વત્રીસ એ ત્રણ અંકોને લાલગુણા કરીને અનુક્રમે એકસો નેબુએ ભાગીએ તો ત્રણે યુગલનો મૂલમાં અને ઉપર સર-
 શ્રાવમાણવાલો વિસ્તાર કહે-આવે છે. ૨૬

વાવણ્ણહિયો સહસો, વારકલા વાહિરાણ વિત્થારો । મઙ્ગિમગાણ દસુત્તર-વાયાલસયા દસ કલા ય ॥ ૨૭ ॥
 અભિમતરાણ દુકલા, સોલસહસ્સડસયા સવાયાલા । ચડચત્તસહસ દોસય, દસુત્તરા દસ કલા સઠ્ઠે ૨૮

બહારના બે પર્વતોનો વિસ્તાર બાવન અધિક : હજાર યોજન . બારકલા છે. બે મધ્ય પર્વતનો વિસ્તાર દશ અધિક બેતાલીસ સો યોજન દશ કલા છે. ૨૭ બે અભ્યન્તર પર્વતોનો વિસ્તાર સોલ હજાર આઠસો બેતાલીસ યોજન બે કલા છે. એ પ્રમાણે સર્વે પર્વતનો વિસ્તાર ભેગો કરતાં ચુમ્માલીસ હજાર વસો દશ યોજન અધિક દશકલા છે. ૨૮

ઇગ્ગચ્ચસોલસંકા, પુવ્વુત્તવિહીદ ચિત્તજુઅલતિગે । વિત્થારં ચિંતિ તહા, ચડસદ્ધિકો વિદેહસ્સ ॥ ૨૯ ॥

પૂર્વે કહેલા વિધિ પ્રમાણે એક ચાર અને સોલના અંક ક્ષેત્રોના ત્રણ યુગલનો વિસ્તાર અનુક્રમે કહે છે—દર્શાવે છે, અને વિદેહનો વિસ્તાર ચોસઠનો અંક દર્શાવે છે. ૨૯

પશ્ચસયા છઠ્ઠવીસા, છચ્ચ કલા ચિત્તપદમજુઅલમ્મિ । બાપ્ ઇગ્ગવીસસયા, પણુત્તરા પશ્ચ ચ કલા ચ ॥ ૩૦ ॥
ચુલસીસય ઇગ્ગવીસા, ઇક્કકલા તદ્દયગે વિદેહિ પુણો । તિત્તીસસહસ છસસય ચુલસીયા તહ કલા ચડરો ૩૧
ક્ષેત્રના પહેલા યુગલમાં વિસ્તાર પાંચસો છવીસ યોજન અને છ કલા છે, ત્રીજા યુગલનો વિસ્તાર એકવીસસો પાંચ અધિક યોજન અને પાંચ કલા છે. ૩૦ ત્રીજા ક્ષેત્રયુગલનો વિસ્તાર ચોરાશીસો એકવીસ યોજન અને એક કલા છે, તથા વિદેહનો વિસ્તાર તેત્રીસ હજાર છસો ચોરાસી યોજન અને ચાર કલા છે. ૩૧

પણપન્નસહસ સગ સય, ગુણણડઆ નવ કલા સયલવાસા । ગિરિચિત્તંકસમાસે, જોઅળલક્કલં હવદ્દ પુણં ૩૨
પંચાવન હજાર સાતસો નેવ્યાસી યોજન અને નવ કલા એટલો સર્વ ક્ષેત્રોનો વિસ્તાર છે, એ પ્રમાણે પર્વતના વિસ્તારનો એકત્ર

કરેલો અંક અને ક્ષેત્રવિસ્તારનો અંક એ બે અંક ભેગા કરે તો જંબૂદ્વીપનો સંપૂર્ણ વિસ્તાર એક લાખ યોજન થાય. ૩૨
પન્નાસસુદ્ર બાહિર-શ્વિત્તે દલિયમ્મિદુસય અડતીસા । તિપિણય કલા ય એસો, શંડચડક્કસ્સ વિવશંભો ૩૩
પચાસ યોજન વાદ કરેલા એવા બાહ્યક્ષેત્રને અર્ધ કરતાં વસો આડત્રીસ યોજન અને ત્રણ કલા આવે, એજ ચારે શંડનો દરેકનો વિસ્તાર જાણવો.
ગિરિઉવરિ સવેહ્દહા, ગિરિઉચ્ચતાઉ દસગુણા દીહા । દીહત્તઅહ્કરુંદા, સવ્વે દસજોઅણુવેહો ॥ ૩૪ ॥

પર્વતોની ઉપર વેદિકાસહિત દ્રહો છે, તે દ્રહો પર્વતની ઉંચાઈથી દશગુણા દીર્ઘ-લાંબા છે, અને લંબાઈથી અર્ધ વિસ્તારનાલા-પહોલા છે, અને સર્વે દ્રહો દશ યોજન હંડા છે. ૩૪

બહિ પડમપુંડરીયા, મજ્જે તે ચેવ હુંતિ મહપુઠ્ઠા । તેગચ્છિકેસરીયા, અભિમતરિયા, કમેણેસુ ॥ ૩૫ ॥

પદ્મદ્રહ અને પુંડરીકદ્રહ એ બે દ્રહો બહાર છે અને મધ્ય ભાગમાં એજ બે દ્રહો ‘મહ’ શબ્દપૂર્વક છે, તથા તેગચ્છિ અને કેશરી એ બે દ્રહો અભ્યન્તર દ્રહો છે, હવે અનુક્રમે એ દ્રહોમાં (દેવીઓના નામ કહેવાય છે)—એ સંબંધ હવે પછીની ૩૬મી ગાથામાં આવે છે) ૩૫
સિરિલચ્છી હિરિબુદ્ધી, ધીકિત્તી નામિયા ઉ દેવીઓ । ભવણવર્ડો પલિઓ-વમાઉ વરકમલનિલયાઓ ॥ ૩૬ ॥

શ્રીદેવી અને લક્ષ્મીદેવી, હીદેવી અને બુદ્ધિદેવી તથા ધીદેવી અને કીર્તિદેવી એ બે બે નામવાળી દેવીઓ છે, એ સર્વ દેવીઓ ભવનપતિનિકાયની પલ્યોપમના આયુષ્યવાળી અને ઉત્તમ કમલમાં નિવાસ કરનારી છે. ૩૬

જલુવરિ કોસદુગુચ્ચં, દહવિત્થરપણસયંસવિત્થારં । બાહલ્લવિત્થરુદ્ધં, કમલં દેવીણ મૂલ્લિહ્લં ॥ ૩૭ ॥

જલની ઉપર બે કોસ ઉંચું, દ્રહના વિસ્તારથી પાંચસોમા ભાગ જેટલા વસ્તારવાળું અને વિસ્તારથી અર્ધ જાડું એવું કમલ કમલ હોય છે. ૩૭

મૂલે કંદે નાલે, તે વયારિદ્વેલિઅરૂવં । જંબુળયમજ્જતવણિ-જ્ઞાહિઅદલં રત્તકેસરયં ॥ ૩૮ ॥
 મૂલે કંદે નાલે, તે વયારિદ્વેલિઅરૂવં છે, કંદમાં અરિષ્ટરત્નનું છે, અને નાલ વૈદ્યરત્નમય છે, તથા જાંબુનદસુવર્ણમય મધ્ય-
 દેવીનું તે મૂલ કમલ મૂલમાં વજ્રરત્નનું છે, તથા રાતા કેસરાવાળું છે. ૩૮
 પત્રવાળું અને તપનીય સુવર્ણમય બાહ્યપત્રવાળું તથા રાતા કેસરાવાળું છે. ૩૯
 કમલછપાયપિહુલુચ્ચ-કણગમયકણિગોવરિ ભવણં । અદ્ધેગકોસપિહુદીહ-ચુડસયચાલધણુહુચ્ચં ॥ ૩૯ ॥

કમલના વિસ્તારથી અર્ધ ઘડિયા-વિસ્તારવાળી અને કમલવિસ્તારથી ચોથા ભાગ જેટલી ઉંચી સુવર્ણની કર્ણિકા છે, તે ઉપર દેવીનું
 ભવન છે, તે ભવન ૦ ॥ ગાડ વિસ્તારવાળું ૧ ગાડ દીર્ઘ અને ચૌદસો ચાલીસ ધનુષ ઉંચું છે. ૩૯

પચ્છિમદિસિ વિણુ ધણુપણ-સયુચ્ચ ઢાઙ્ગસય પિહુપવેસં । દારતિગંઙ્ગહ ભવણે, મજ્જે દહદેવિસયણિજ્ઞં ॥ ૪૦ ॥
 પશ્ચિમ દિશિ વિના શેષ ત્રણ દિશામાં પાંચસો ધનુષ ઉંચા અને અઠીસો ધનુષ પહોળાઈ તથા પ્રવેશવાળા ત્રણ દ્વાર આ ભવનમાં
 છે, તેમજ ભવનના અતિમધ્યભાગમાં દ્રહદેવીની એક સ્થળ છે. ૪૦

તે મૂલકમલછપ્પ-માણકમલાણ અહિઅસણ્ણં । પરિચિત્તં તઠ્ઠભવણેસુ ભૂસણાઈણિ દેવીણં ॥ ૪૧ ॥
 તે મૂલકમલથી અર્ધપ્રમાણવાળાં ૧૦૮ કમલોવડે તે મૂલ કમલ વીટાયલું છે અને તે ઉપરના ભવનોમાં દ્રહદેવીઓનાં આશ્રુષણ વિગેરે રહે છે.

મૂલપટમાડ પુર્વિવ, મહયરિહાણં ચડણહ ચડપટમા । અવરાઈસત્ત પટમા, અર્ણિઆર્હિવર્દ્ધિણ સત્તપહં ॥૪૨॥
વાયવ્વાઈસુ તિસુ સુરિ-સામન્નસુરાણ ચડસહસપટમા । અટ્ટદસવારસહસા, અગ્નેયાઈસુ તિપરિસાણં ॥૪૩॥

મૂલ કમલ્લથી પૂર્વ દિશામાં ચાર મહત્તરિકા દેવીઓનાં ચાર કમલ્લો છે, અને પશ્ચિમ દિશામાં સાત સેનાધિપતિઓનાં સાત કમલ્લો છે. ૪૨ તથા વાયવ્ય આદિ ત્રણ દિશાઓમાં દેવીના સામાનિક દેવોનાં ચાર હજાર કમલ્લો છે, અને અગ્નિકોણ આદિ ત્રણ દિશામાં ત્રણ પર્યદાના દેવોનાં અનુક્રમે ૮૦૦૦-૧૦૦૦૦-૧,૨૦૦૦૦ કમલ્લો છે. ૪૩

इअ वीअपरिक्खेवो, तइए चउसु वि दिसासुदेवीणं । चउचउ पउमसहस्साऽऽयरक्खाणं ४४
ए पूर्वगाथामां वीजो परिक्षेप क्खो. हवे त्रीजा वलयमां चारे दिशाए चार चार हजार कमलो मळी सोळ हजार कमलो छे ते देवीना आत्तरसक देवोनां कमलो छे.

अभिओगाइतिवलए, दुतीसचत्ताडयालक्खाइं । इगकोडिवीसलक्खा, सङ्गा वीसं सयं सव्वे ॥ ४५ ॥

અભિયોગિક વિગેરે દેવોના તળ વલયમાં અનુક્રમે ૩૨૦૦૦૦૦, ૪૦૦૦૦૦૦, ૪૮૦૦૦૦૦ કમલ્લો છે. તે સર્વ મલ્લીને એક ક્રોડ વીસલાલ અને લાલના અર્ધ સહિત એટલે પચાસ હજાર એકસોવીસ છે. ૪૫

पुव्वावरमेरुमुहं, दुसु दारतिगं पि सदिसि दहमाणा । असीइभागपमाणं, सतोरणं निग्गयनईयं ॥४६॥

वे सरोवरमां अनुक्रमे पूर्व दिशा सन्मुख पश्चिम दिशा सन्मुख અને મેરુપર્વત સન્મુલ્લ એમાં ત્રણ દ્વાર છે, અને તે દ્વાર

પોતાની દિશિએ રહેલા દ્રહના પ્રમાણથી એસીમાં ભાગના પ્રમાણવાલું છે, તોરણ સહિત છે, અને દરેકમાંથી એકેક મહાનદી નિકળી છે, એવાં એ ત્રણ દ્વાર છે. ૪૬

જામુત્તરદારદુગં, સેસેસુ દહેસુ તાણ મેરુમુહા । સદિસિ દહાસિયભાગા, તયદ્દુમાણા ય વાહિરિઆ ॥૪૭॥

શેષ ચાર દ્રહને વિષે દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશાએ બે બે દ્વારો છે તેમાંથી જે દ્વારો મેરુ સન્મુલ્લ રહેલા છે તે પોતાની દિશામાં રહેલ દ્રહની લંબાઈની અપેક્ષાએ એસીમાં ભાગે છે. તથા બાહ્યાનાં દ્વારો તેની અપેક્ષાએ અર્ધ પ્રમાણવાળાં છે. ૪૭

ગંગા સિધૂ રત્તા, રત્તવર્ડે વાહિરં નડ્ચડકં । બહિદ્દહુલ્લવાવરદાર-વિત્થરં વહઈ ગિરિસિહરે ॥ ૪૮ ॥

ગંગા સિંધૂ રક્તા અને રક્તવતી એ વહારના ક્ષેત્રની ચાર નદીઓ વહારના દ્રહોના પૂર્વ પશ્ચિમ દ્વારના વિસ્તાર જેટલા પ્રવાહે પર્વતના શિલ્લર ઉપર વહે છે. ૪૮

પંચસય ગંતુ નિયગા-વત્તણકૂડાડ બહિમુહં વલઈ । પળસયતેવોસેહિં, સાહિયતિકલાહિં સિહરાઓ ॥૪૯॥

નિવલઈ મગરમુહોવમ-વયરામયજિભિયાડવયરતલે । નિયગે નિવાયકુંડે, મુત્તાવલિસમપ્પવાહેણ ॥ ૫૦ ॥

તે ચાર નદીઓ પાંચસો યોજન સુધી જઈને પોતાના નામવાળા આવર્તનકૂટથી વાલ્લક્ષેત્ર સન્મુલ્લ વળે છે, ત્યારબાદ પાંચસો ત્રેવીસ યોજન અને કંઈક અધિક ત્રણ કલા સુધી વહીને શિલ્લર ઉપરથી મગરમુલ્લ સરસા આકારવાળી અને વજ્રમય એવી જીદિકા દ્વારા વજ્રમય તળીયાવાળા પોતાના નામના પ્રપાતકુંડમાં મોતીના હાર સરસા પ્રવાહે પડે છે. ૪૯-૫૦

દહદારવિથરાઓ, વિથરપત્નાસમાગજહુઓ । જહુત્તાઓ ચઝગુણ-દીહાઓ સવ્વજિન્નીઓ ॥ ૫૧ ॥
 દ્રહદારના વિસ્તાર જેટલા વિસ્તારવાળી. વિસ્તારથી પચાસમા ભાગે જાડી, અને જાડાથી ચારગુણી દીર્ઘ-લાંબી સર્વે જિહ્વિકા છે. ૫૧
 કુંડંતો અહજોઅણ, પિહુલો જલઝવરિ કોસદુગમુચ્છો । વેહુઓ નહદેવી-દીવો દહદેવિસમભવણો ॥ ૫૨ ॥
 કુંડની અંદર આઠ યોજન લાંબો પહોલો, જલની હપર બે ગાઝ ઊંચો દેલાતો, ચારે વાજુ ફરતી વેદિકા સહિત અને દ્રહદેવીના
 ભવન સરસા ભવનવાળો એવો નદીદેવીનો દ્વીપ છે. ૫૨

જોઅણસદ્ધિપિહુત્તા, સવાયછપિહુલ વેહિતિદુવારા । એ દસુંડ કુંડા, એવં અન્ને વિ નવરં તે ॥ ૫૩ ॥

એ વાજુ ચાર પ્રપાતકુંડો સાથ યોજન પહોળા છે, તથા જેની વેદિકાનાં ત્રણ દ્વારો સવા છ યોજન પહોળાં છે, અને દશ યોજન
 ઊંડા છે. એ પ્રમાણે વીજા કુંડો પણ જાણવા, પરન્તુ તે કુંડો (આગલની ગાથામાં કહેવાશે તે પ્રમાણે ત્રણ ભિન્ન વિસ્તારવાળા છે) ૫૩
 ઈસ વિથારતિંગં, પહુચ્ચ સમદુગુણચઝગુણદ્વગુણા । ચઝસંદ્ધિસોલચઝદો, કુંડા સવ્વેઽવિ હહ નવર્હ ॥ ૫૪ ॥

એ ચાર કુંડોના ત્રણ વિસ્તારની અપેક્ષાએ વિચારતાં ૬૪ કુંડ સરસા વિસ્તારવાળા છે, ૧૬ કુંડ વમણા વિસ્તારવાળા છે,
 ૪ કુંડ ચાર ગુણા વિસ્તારવાળા છે, અને બે કુંડ આઠ ગુણા વિસ્તારવાળા છે, એ રીતે આ જંબુદ્વીપમાં સર્વ મલીને ૯૦ કુંડ છે. ૫૪
 એઅં ચ નહચઝકં, કુંડાઓ બહિદુવારપરિવૂંડં । સગસહસનહસમેઅં, વેઅઙ્ગિરિં પિ ભિદેહ ॥ ૫૫ ॥
 તત્તો બાહિરલિત્ત-દ્ધ મજ્ઞઓ વલહ પુન્નઅવરમુહં । નહસત્તસહસસહિઅં જગહતલેણં ઝદહિમેહ ॥ ૫૬ ॥

ए चार बाह्यनदीओ कुंडमांथी बाह्यद्वारे नीकळी सात हजार नदीओ सहित चैताढ्यपर्वतने पण भेदे छे. ५५ त्याखाद बाह्य-
क्षेत्रमां थइने पूर्व पश्चिम सन्मुख वळे छे, अने सात हजार नदीओ सहित जगति नीचे थइने समुद्रमां जाय छे. ५६

धुरि कुंडदुवारसमा, पज्जंते दसगुणा य पिहुलत्ते । सवत्थ महनईओ, विथरपन्नासभागुंडा ॥ ५७ ॥

विस्तारमां सर्व महानदीओ प्रारंभमां कुण्डना द्वार सरखा विस्तारवाळी छे, अने पर्यन्ते दशगुणा विस्तारवाळी छे, अने सर्वस्थाने
विस्तारना पचासमा भागे उंडी छे. ५७

पणखित्तमहनईओ, सदरदिसिदहविसुद्धगिरिअच्छं । गंतूण सजिब्भीहिं, निअनिअकुंडेसु निवडंति ॥ ५८ ॥
निअजिब्भिमपिहुलत्ता, पणवीसंसेण सुत्तु मज्झगिरिं । जाममुहा पुव्वुदहिं, इअरा, अवरोअहिमुर्विति ५९

पांच क्षेत्रनी महानदीओ पोताना द्वारनी दिशा तरफ रहेल द्रहप्रमाणने पर्वतना प्रमाणमांथी वाद करी जे रहे तेना अर्धभाग
सुधी पर्वत उपर बहीने पोतपोतानी जिहिकामां थइने पोतपोताना नामवाळा नीचे रहेला प्रपातकुंडोमां पडे छे. ५८ पोतानी जि-
हिकाना विस्तारथी पचीसमां भागे मध्यगिरिने मूकीने दक्षिणमुखी नदीओ पूर्वसमुद्रमां जाय छे, अने बीजी एटले उत्तरमुखे न-
दीओ पश्चिम समुद्रमां जाय छे. ५९

हेमवइ रोहिअंसा, रोहिआ गंगदुगुणपरिवारा । एरन्नवए सुवन्न-रुप्पकूलाओ ताण समा ॥ ६० ॥
हरिवासे हरिकंता, हरिसलिला गंगचउगुणनईआ । एसिं समा रम्मयए, नरकंता नारिकंता य ॥ ६१ ॥

સીઓઆ સીઆઓ, મહાવિદેહમ્મિ તાસુ પત્તેયં નિવહ્ન પળવલ, દુતીસસહસ અડતીસ નહસલિલં ૬૨
 હિમવંતક્ષેત્રમાં રોહિતાંજાનદી અને રોહિતાંજાનદી ગંગાનદીથી વમળા પારિવારવાલી છે, અને ઐરણ્યવતક્ષેત્રમાં સુવર્ણકુલાનદી અને
 રૂપ્યકુલા નદી તે બે નદીઓ સરખી છે. ૬૦ હરિવર્ષક્ષેત્રમાં હરિકાન્તા અને હરિસલિલા એ બે નામની નદીઓ છે, અને તે ગંગા-
 નદીના પારિવારથી ચારગુણા-પરિવારવાલી છે, અને રમ્યક્ષેત્રમાં જે નરકાન્તા અને નારીકાંતા એ બે નામવાળી નદી છે તે એ બે નદીઓ
 સરખી છે. ૬૧ મહાવિદેહમાં સીતોદા અને સીતા એ બે નામની નદીઓ છે, તે દરેકમાં ૫૩૨૦૩૮ નદીઓનું જલ પડે છે. ૬૨
 કુરુનદ્ર ચુલસીસહસા, હૃદ્યેવંતરનદીઓ પદ્મવિજયં ૧ દો દો મહાનદીઓ, ચડદસહસ્સા ડ પત્તેયં ॥ ૬૩ ॥
 કુરુક્ષેત્રની નદીઓ ૮૪૦૦૦, હ્રઅન્તનદીઓ અને દરેક વિજયમાં બે બે મહાનદી છે, તે દરેકનો ચૌદ ચૌદ હજારનો પરિવાર છે. ૬૩
 અહસયરિ મહનદીઓ, વારસ અંતરનદીઓ સેસાઓ ૧ પરિઅરનદીઓ, ચડદ-સલવલા છપ્પન્નસહસા ય ૬૪
 ૭૮ મહાનદીઓ, ૧૨ અન્તનદીઓ, અને વાકીની વીજી ૧૪૫૬૦૦૦ દટલી નદીઓનો પરિવાર જંબૂદ્વીપમાં છે-એ સંબંધ ૬૪
 આગરડનવકૂડા, કુલગિરિજુઅલત્તિને વિ પત્તેયં ૧ ૬૫ ॥ ૬૫ ॥
 સોમણસિ ગંધમાયણિ, સગ સગ વિજ્જુપ્પભિ માલવંતિ પુણો ૧ અદ્દહસયલ તીસં, અડનંદણિ અદ્દકરિકૂડા ૬૬
 વર્ષધરપર્વતોના ત્રણ યુગલમાં દરેક ઉપર અનુક્રમે અગિઆર આઠ અને નવકૂટ છે, એ ૫૬ ગિરિકૂટ થયા, તથા સોલ વક્ષસ્કા-
 રપર્વતો ઉપર દરેકે ૪-૪ કૂટ છે તે ૬૪ કૂટ થયા. ૬૫ તથા સોમનસ અને ગંધમાદન એ બે નામના ગજદંત પર્વતો ઉપર ૭-૭ કૂટ

છે, અને વિદ્યુત્પ્રભ તથા માલ્યવંત. એ બે ગજંતગિરિ ઉપર. દરેકે ૮-૮ કૂટ છે, માટે સર્વમલીને ૩૦ કૂટ થયા, તથા ૮ કૂટ નંદ-
નવનમાં અને ૮ કરિકૂટ (ભદ્રશાલ વનમાં છે એ ૧૬ કૂટ મેરુપર્વત સંવન્ધી જાણવા.) ૬૬
ફા પળસયુત્ત્વ છાસદ્વિ-સય કુડા તેસુ દીહરગિરિણં । પુઠવનફમેરુદિસિ અંતસિદ્ધકૂડેસુ જિણભવળા ૬૭

એ પ્રમાણે પાંચસો યોજન હંચા ૧૬૬ કૂટ છે, તે કૂટોમાં જે દીર્ઘ પર્વતો છે, તેની પૂર્વ દિશાના પર્યન્તે નદીદિશિના પર્યન્તે
અને મેરુ દિશિના પર્યન્તે સિદ્ધકૂટો છે, તેમાં જિનભવનો છે. ૬૭
તે સિરિગિહાઓ દોસય-ગુણપ્પમાળા તહેવ તિદુવારા । નવરં અડવીસાહિઅ-સયગુણદારપ્પમાળમિહ ૬૮

તે જિનભવનો શ્રીદેવીના ભવનથી વસોગુણા પ્રમાણવાલા છે, તથા શ્રી દેવીના ભવનની પેઠેજ ત્રણ દ્વારવાલાં છે, પરન્તુ વિશેષ
એ છે કે-અહીં દ્વારતું પ્રમાણ શ્રીદેવીભવનના દ્વારથી એકસો અઢવીસ ગુણ જાણતું. ૬૮
પળવીસં કોસસયં, સમચરસવિથ્થા દુગુણમુચ્ચા । પાસાયા કૂડેસુ, પળસયુત્ત્વેસુ સંસેસુ ॥ ૬૯ ॥

૬૦૦ યોજન હંચાફવાલા શેપકૂટો ઉપર ૧૨૫ ગાઉ સમચોરસ વિસ્તારવાલા અને તેથી વમળા હંચા એવા દેવપ્રસાદો છે. ૬૯
બલહરિસહરિકૂડા, નંદનવણિ માલવંતિ વિજ્ઞુપમે । ફસાણુત્તરદાહિણ-દિસાસુ સહસુત્ત્વ કળગમયા ૭૦

નંદનવનમાં ફજાનદિશાએ વલકૂટ, માલ્યવંતમાં ઉત્તરદિશાએ હરિસ્સહકૂટ, અને વિદ્યુત્પ્રભમાં દક્ષિણદિશાએ હરિકૂટનામતું કૂટ
છે, એ ત્રણે કૂટ ૧૦૦૦ યોજન હંચા છે, અને સુવર્ણના છે. ૭૦

વેઅંઝુસુવિ નવનવ, કૂડા પળવીસકોસ ઉચ્ચા તે । સવ્વે તિસય છડુત્તર, ઇસુવિ પુવ્વંતિ જિણકૂડા ॥૭૧॥
 વૈતાહ્ય પર્વતો ઉપર પળ નવ નવ કૂટ છે, અને તે સર્વે પચીસ ગાડ ઉંચા છે, તે સર્વ મલીને છ અધિક ત્રણસો કૂટ છે, અને
 ૫ કૂટોમાં પળ પૂર્વદિશિને અન્તે એકેક સિદ્ધકૂટ છે. ૭૧

તાણુવરિ ચેઈહરા, દહદેવીભવણતુલ્હપરિમાણા । સેસેસુ અ પાસાયા, અદ્દેગકોસં પિહુચ્ચંતે ॥ ૭૨ ॥

તે સિદ્ધકૂટોની ઉપર દ્રહદેવીના ભવનના પ્રમાણસરલા પ્રમાણવાલાં ચૈત્યો છે, અને શેપકૂટો ઉપર ૦॥ ગાડ પ્રયુ-વિસ્તારવાલા
 અને ૧ ગાડ ઉંચા ઇલા દેવપ્રાસાદો છે. ૭૨

ગિરકરિકૂડાડાડચ-ત્તણાઓ સમઅદ્દમૂલુવરિ રંદા । રયળમયા નવરિ વિઅંઝુ-મલ્હિમા તિ તિ કળગરૂવા ૭૩

ગિરિકૂટો અને કારિકૂટો પોતાની ઉંચાઈ તુલ્ય મૂલ્લવિસ્તારવાલા છે, અને ઉંચાઈથી અર્ધ ઉપર વિસ્તારવાલા છે, ૫ સર્વે કૂટો
 રતનમય છે, પરન્તુ વૈતાહ્યના મધ્યવર્તી ત્રણ ત્રણ કૂટ સુવર્ણનાં છે. ૭૩

જંબૂળયરયમયા, જગડસમા જંબુસામલીકૂડા । અદ્દટ્ટ તેસુ દહદે-વિગિહસમા ચારુ ચેઈહરા ॥ ૭૪ ॥

આઠ જંબૂકૂટ જાંબૂનદસુવર્ણમય છે, અને આઠ શાલ્મલિકૂટ રૂપાના છે તથા જગતી જેટલા પ્રમાણવાલા છે, અને તે સર્વ ઉપર
 દ્રહદેવીના ભવનસરલા પ્રમાણવાલાં મનોહર જિનભવનો છે. ૭૪

તેસિ સમોસહકૂડા, ચડતીસં ચુલ્હકુળડજુઅલંતો । જમ્બુળાસુ તેસુ અ, વેઅંઝુસું વ પાસાયા ॥ ૭૫ ॥

તે જંબૂગાહમલિકુટોના સરસા ૩૪ ઋપમકૂટ છે, અને તે બે લઘુકુંડની વચ્ચે છે. તથા જાંબૂનદસુવર્ણમય एवा તે કૂટો ઉપર વૈતાલ્યકૂટો ઉપર જેવા પ્રસાદ છે તેવા પ્રસાદ છે ॥ ૭૫ ॥

પંચસણ્ણવણીસે, કૂડા સઘે વિ જંબુદેવસ્મિ । તે પત્તેઅં વરવણ-જુઆહિ વેદ્દહિ પરિસ્વત્તા ॥ ૭૬ ॥

ए પ્રમાણે જંબૂદ્વીપમાં સર્વકૂટ પાંચસો પચીસ છે, તે દરેક ઉત્તમવનયુક્તવેદિકાવહે વીટાયલા છે ॥ ૭૬ ॥

હસયરિ કૂડેસુ તહા, ચૂલા ચડવણતરુસુ જિણભવણા । મળિયા જંબૂદ્વીવે, સદેવયા સેસઠાણેસુ ॥ ૭૭ ॥

૭૬ કૂટ ઉપર, ચૂલિકા ઉપર, ચાર વનમાં બે વૃક્ષ ઉપર, ए સ્થાને જંબૂદ્વીપમાં શાશ્વત જિનમવનો કહ્યાં છે, અને શેષ સ્થાનોમાં પોતપોતાના સ્થાનના નામવાળા દેવદેવીઓ છે ॥ ૭૭ ॥

કરિકૂડકુંડણદ્દહ-કુરુકંચણયમલસમવિઅદ્દેસુ । જિણભવણવિસંવાઓ, જો તં જાણંતિ ગીઅત્થા ॥ ૭૮ ॥

કારટ, કુંડ, નદીઓ, દ્રહો કુરુક્ષેત્ર, કંચનગિરિ, યમકગિરિ ચાર, સમવૈતાલ્ય, જિનમવનો સંવંધી વિસંવાદ છે, તે (સંવંધી) ગીતાર્થો જાણે. ॥ ૭૮ ॥

પુઠ્ઠવાવરજલહિંતા, દસુચ્ચદસપિહુલમેહલચડક્કા । પળવીસુચ્ચા પદ્માસતીસદસજોઅણપિહુત્તા ॥ ૭૯ ॥

વેદ્દહિં પરિસ્વત્તા, સસયરપુરપદ્મસદ્ધિસેણિદુગા । સદિસિંદલોગપાલો-વમોગિડવરિહ્લમેહલયા ॥ ૮૦ ॥

દુ દુ ચંડવિહિઅ. મરહે-રવયા દુ દુ-ગુરુહાચ રુપ્પમયા । દો દોહા વેઅદ્દા, તહા દુતોસં ચ વિજણ્ણસુ ॥ ૮૧ ॥

નવરં તે વિજયંતા સખયરપણપન્નપુર દુસેળીઆ । एवं खयरपुराईं, सगतीससथाईं चालाईं ॥ ८२ ॥

પૂર્વસમુદ્રે અને પશ્ચિમસમુદ્રે છેડાવાલા, તથા ૧૦ યોજન ઉંચી અને ૧૦ યોજન વિસ્તારવાલી એવી ચાર મેસલાવાલા, ૨૫ યોજન ઉંચા, ૫૦-૩૦-૧૦ યોજન પહોળાઈવાલા, વેદિકાઓવેડે વીટાયલા, વિદ્યાધરનાં ૫૦ અને ૬૦ નગરની બે શ્રેણિવાલા, પોતાની દિક્ષિતરફના ઇન્દ્રના લોકપાલોને લપભોગ કરવા યોગ્ય એવી ઉપરની બે મેસલાવાલા, તથા ભરત અને ઐરવતક્ષેત્રના બે બે સુંદ-વિભાગ જેને કર્યા છે એવા, બે બે મોટી ગુફાવાલા અને રૂપાના એવા બે દીર્ઘ વૈતાલ્યપર્વત છે, વલી વિજયોમાં પણ વલીસ દીર્ઘવૈતાલ્યપર્વતો પણ એવા જ છે, પરન્તુ વિશેષ એ કે-તે ૩૨ વૈતાલ્ય પર્વતોના છેડા વિજયો તરફ છે, તથા વિદ્યાધરનાં ૫૫-૫૫ નગરની બે શ્રેણિવાલા છે. એ પ્રમાણે વિદ્યાધર નગરો ૩૭૪૦ છે ॥ ૭૯-૮૦-૮૧-૮૨ ॥

गिरिविन्ध्यदीहाओ, अबुच्च चउ पिहुपवसेसदाराओ । बारसपिहुला अबु-च्चयाउ वेअहुदुगुहाओ ॥ ८३ ॥

પર્વતના વિસ્તાર જેટલી લાંબી, તથા આઠયોજન ઉંચાં ચારયોજન પહોળાં અને ચાર યોજન પ્રવેશવાળાં દ્વારવાલી, તથા બાર-યોજન પહોળી અને આઠયોજન ઉંચી એવી વૈતાલ્યપર્વતની બે બે મહાગુફાઓ છે. ॥ ૮૩ ॥

तम्मज्झदुजोअणअंतराओ ति ति विन्धराओ दुणईओ । उम्मग्गणिमग्गाओ, कडगाओ महानङ्गयाओ ॥ ८४

તે ગુફાના અંતિમધ્યભાગે બે બે યોજનને આંતરે ત્રણ ત્રણ યોજનના વિસ્તારવાલી ઉન્નમ્ગના અને નિમ્ગના નામની બે નદીઓ કઢાહમાંથી નિકળી મહાનદીઓને મળેલી છે ॥ ૮૪ ॥

ઇહ પદ્મિત્તિ ગુણવન્ન-મંડલે લિહદ ચક્કિ દુ દુ સમુહે । પણસયધણુહપમાણે, બારેગડજોઅણુજોણે ॥ ૮૫ ॥

આ ગુફામાં દરેક ખીંતે ચક્રવર્તી ઓગણપચાસ પ્રકાશમંડળોને બે બે સન્મુલ રહે એવી રીતે આલેખે છે, તે પ્રકાશમંડળો ૫૦૦

ધનુષ પ્રમાણમાં અને ૧૨-૧-૮ યોજન સુધી પ્રકાશકરનારાં હોય છે ॥ ૮૫ ॥

સા તિમિસગુહા જીણ, ચક્કી પવિસેદ મજ્જાખંડંતો । ઉસહં અંકિઅ સો જીણ વલહ સા ખંડગપવાયા ॥ ૮૬ ॥

જે ગુફામાં થઈને ચક્રવર્તી મધ્યખંડની અંદર પ્રવેશ કરે છે, તમિસગુફા, અને જેમાં થઈને ચક્રવર્તી પામો વળે છે તે ખંડક-પ્રપાતા ગુફા ॥ ૮૬ ॥

કયમાલ-નદમાલય-સુરાઓ વહુઈનિવદ્ધસલિલાઓ । જા ચક્કી તા ચિદ્ધંતિ, તાઓ ઉગ્ધડિઅદારાઓ ॥ ૮૭ ॥

કૃતમાલ અને નૃત્તમાલ દેવ વાલી, તથા વર્ધકિરત્ને બાંધેલી નદીઓવાલી એવી તે બે ગુફાઓ જ્યાં સુધી ચક્રવર્તી હોય છે, ત્યાં સુધી તે બે ગુફાઓ હવાડા દ્વારાવાલી રહે છે ॥ ૮૭ ॥

વહિખંડંતો બારસ-દીહા નવ વિત્થડા અઝ્ઝપુરી । સા લવણા વેઅહ્ઠા, ચઝદહિઅસયં ચિગારકલા ॥ ૮૮ ॥

વાહ્યખંડની અંદર ૧૨ યોજન દીર્ઘ અને ૯ યોજન વિસ્તારવાલી અયોધ્યાપુરી નામની નગરી છે, તે લવણસમુદ્રથી અને વૈતા-હ્યથી પણ એકસોચૌદ યોજન અને અગિઆર કલા દૂર છે ॥ ૮૮ ॥

ચક્કિવસનદ્વિપવેસે, તિત્થદુગં માગહો પમાસો અ । તાણંતો વરદામો, ઇહ સવ્વે વિહુત્તરસયંતિ ॥ ૮૯ ॥

ચક્રવર્તીને વશવર્તી નદીઓના પ્રવેશસ્થાને માગધતીર્થ અને પ્રભાસતીર્થ છે, અને તે વેની વચ્ચે વરદામતીર્થ છે. એ પ્રમાણે આ જંબૂદ્વીપમાં સર્વમલીને ૧૦૨ તીર્થ છે ॥ ૮૯ ॥

ભરહેરવણુ છછઅર--મયવસપ્પિણિડસપ્પિણીરૂવં । પરિભમદ્ધ કાલચક્કં, દુવાલસારં સયા વિ કમા ॥ ૯૦ ॥
ભરત તથા ધૈરવત ક્ષેત્રમાં છ છ આરામય અવસર્પિણી અને ઉત્તસર્પિણી સ્વરૂપ વારઆ રાવાલું કાલચક્ર હંમેશા અનુક્રમે પરિભ્રમણ કરે છે સુસમસુસમાય સુસમા, સુસમદુસમાય દુસમાય દુસમદુસમા, કમુદ્ધમા દુસુ વિ અરહક્કં ॥

સુષમસુપમણસુપમ-સુપમ-સુપમદુઃષમ-દુપમસુપમ-દુઃપમ-અને દુઃપમદુઃપમ એ છ આરા અવસર્પિણી તથા ઉત્તસર્પિણીમાં ક્રમે અને ઉત્ક્રમે હોય છે ॥ ૯૧ ॥

પુવ્વુત્તપલ્લિ સમસય--અણુગહણા નિઠ્ઠિણુ હવદ્ધ પલિઓ । દસકોઢિકોઢિપલિણુ-હિં સાગરો હોદ્ધ કાલસ્સ ॥
સો સો સો વેપે એકેક રોમંલંઢવારકાઢવાથી પૂર્વે કહેલો પલ્યકૂનો ચાલી થયે છતે કાલનો પલ્યોપમ થાય છે, અને તેવા ૧૦ કોઢાકોઢિ પલ્યોપમે કાલનો એક સાગરોપમ થાય છે. ॥ ૯૨ ॥

સાગરચડતિદુકોઢા--કોઢિમિણુ અરતિમે નરાણ કમા । આઠ તિદુદ્ધગપલિઆ, તિદુદ્ધગકોસા તણુચ્ચત્તં ॥ ૯૩ ॥
અનુક્રમે ચાર ત્રણ અને વે કોઢાકોઢિસાગરોપમવાળા પહેલા ત્રણ આરામાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય ત્રણ વે અને એક પલ્યોપમ, તથા શરીરની ડંચાઈ ત્રણ વે એક ગાઉ પ્રમાણની છે ॥ ૯૩ ॥

તિદુઃસાદિગેહિં તૂરિ-વયરામલમિતુ તેસિમાહારો । પિઠકંડા દોસય, છપ્પન્ના તદ્દલં ચ દલં ॥ ૧૪ ॥
 તે પહેલા ત્રણ આરાના મનુષ્યોનો આહાર અનુક્રમે ત્રણ બે એક દિવસને અન્તરે તુવરના દાણા જેટલો બોરજેટલો અને આમલા
 જેટલો હોય છે, અને તે મનુષ્યોની પીઠની પાંસલીઓ અનુક્રમે ૨૫૬: તેનું અર્ધ ૧૨૮, અને તેનું અર્ધ ૬૪ હોય છે. ૧૪
 ગુણવન્નદિણે તદ્દપન-રપનરંઅહિએ અવચ્છપાલણયા । અવિ સયલાજિઆ જુઅલા, સુમણસુરૂવાય સુરગઈઆ ૧૫
 (એ ત્રણે આરામાં) ૪૯ દિવસની તથા ૧૫-૧૫ અધિક દિવસની અપત્થપાલના હોય છે, વલી સર્વે પંચેન્દ્રિય યુગલિકજીવો
 ઉત્તમ મનવાલા ઉત્તમ રૂપવાલા અને દેવગતિમાં જનારા હોય છે. ૧૫

તેસિ મત્તંગ મિંગા, તુહિઅંગા જોઈ દીવ ચિત્તંગા । ચિત્તરસા મણિઅંગા, ગેહાગારા અણિઅયક્લા ॥૧૬॥
 પાણં ભાયણ પિચ્છણ, રવિપહદીવપહકુસુમમાહારો । મૂસણ ગિહવત્થાસણ, કપ્પદુમા દસવિહા દિંતિ ૧૭
 તે યુગલિકોને મત્તંગ-મુદ્ગ-તૂર્યાન્ગ-દ્યોતિરંગ-દીપાંગ-ચિત્રાંગ-ચિત્તરસાંગ-મણિતંગ-ગૃહાકાર-અને અનિયત (અથવા અનગ્ર)
 ૧૭ દશ નામવાલા કહ્પવટ્થો અનુક્રમે પાણી-ભાજન-ત્રેક્ષણ-મૂર્યપ્રમા-દીપપ્રમા-પુષ્પ-આહાર-આશૂષણ-ગૃહ-અને વત્ત આસન વિગેરે આપે છે. ૧૭
 મણુઆડસમ ગયાઈ, હયાઈ ચડરંસડાઈ અટ્ટસા । ગોમહિસુટ્ઠલ્લાઈ, પળંસ સાળાઈ દસમંસા ॥ ૧૮ ॥

ઢસ્તિઓ વિગેરે મોટા જીવો મનુષ્યના આયુષ્ય સરસા આયુષ્યવાલા, અશ્વ વિગેરે તિર્યશ્ચો ચોથા ભાગના આયુષ્યવાલા, વકરાં
 વિગેરે આઠમા ભાગના આયુષ્યવાલા, તથા ગાય પાડા હંટ ગર્દભ આદિ તિર્યશ્ચો પાંચમા ભાગના આયુષ્યવાલા, અને શ્વાન આદિ

તિર્યંચો પ્રાયઃ મનુષ્યના આયુષ્યથી દશમા ભાગ જેટલા આયુષ્યવાલા હોય છે. ૧૮

इच्छाद् तिरच्छाण वि, पायं सव्वारएसु सारिच्छं । तद्आरसेसि कुलगर-नयजिणधम्ममाइ उप्पत्तो ॥૧૯॥

પૂર્વે ગાથામાં કહ્યા તે આદિ તિર્યંચોનું પળ એ કહેલું આયુષ્ય પ્રાયઃ સર્વ આરાઓમાં સરખું જાણવું. હવે ત્રીજો આરો કંઈક વાકી રહે ત્યારે કુલકરોની અને જિનધર્માદિકની નીતિની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૧૯

કાલદુગે તિચ્છત્થા-રગેસુ ઇગૂણનવદ્ધપક્કેસુ । સેસિ ગણ્ણુ સિજ્ઞંતિ, હુંતિ પઢમંતિમજિણિંદા ॥૨૦॥

અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી એ બે કાલના ત્રીજા અને ચોથા આરામાં ૮૯ પક્ષ વાકી રહે અને વ્યતીત થાય, ત્યારે પહેલા અને છેલ્લા જિનેન્દ્રો મોક્ષે જાય છે અને જન્મે છે. ૧૦૦ એટલેકે,-

બાયાલસહસવરિસૂ-ણિગકોડાકોડિઅયરમાણાણ્ણ । તુરિણ્ણ નરાડ પુવ્વા-ણ કોડિ તણ્ણુ કોસચરંસં ॥૨૦૧॥

વૈતાલીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન ૧ કોટાકોટિ સાગરોપમ પ્રમાણવાલા ચોથા આરામાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય એક પૂર્વક્રોડ વર્ષ અને શરીર એક ગાડનો ચોથો ભાગ હોય છે. ૧૦૧

વરિસેગવીસસહસ-પ્પમાણપંચમરણ્ણ સગકરુચ્છા । તીસહિયસયાડ નરા, તયંતિ ધમ્માદયાણંતો ॥ ૧૦૨ ॥

એકવીસ હજાર વર્ષ પ્રમાણના પાંચમા આરામાં સાત હાથ ઇંચા અને એકસો ત્રીસ વર્ષના આયુષ્યવાલા મનુષ્યો હોય છે, અને એ આરાના અન્તે ધર્મ વિગેરેનો અંત થાય છે. ૧૦૨

સ્વારંગિવિસાઈદિં, હાહાભૂઆકયાઈ પુહવીઈ । સ્વગવીયં વિઅઙ્કાઈસુ, નરાઈવીયં વિલાઈસુ, ॥ ૧૦૩ ॥

ક્ષારયૃષ્ટિ અશિવૃષ્ટિ અને ત્રિષ આજિકની દૃષ્ટિઓવડે હાહાકારવાલી થયેલી આ પૃથ્વીમાં પક્ષીઓનાં વીજ વૈતાહ્ય વિગેરે સ્થાનોમાં અને મનુષ્ય વિગેરેનાં વીજ વિલો વિગેરેમાં રહેશે. ૧૦૩

બહુમચ્છચક્કવહનઈ—ચઠ્ઠકપાસેસુ નવ નવ વિલાઈ । વેઅઙ્કોભયપાસે, ચઠાઆલ સયં વિલાણેવં ॥ ૧૦૪ ॥

ઘણા મત્સ્યવાલી અને ચક્ર જેટલા પ્રવાહવાલી ચાર નદીઓને પડેલે પડેલે વૈતાહ્યપર્વતની વન્ને વાજુઈ ૧-૧ વિલ છે ન, પ્રમાણે ૧૪૪ વિલ જંબૂદ્વીપમાં છે. ૧૦૪

પંચમસમછટ્ટારે, ટુકરુચ્છા વોસવરિસઆટ નરા । મચ્છાસિણો કુરુવા, કૂરા વિલવાસિ કુર્ગઈગમા ॥ ૧૦૫ ॥

પાંચમા આરાસરખા પ્રમાણવાલા છટ્ટા આરામાં મનુષ્યો બે હાથ ડંચા, વીશ વર્ષના આયુષ્યવાલા, મત્સ્યભક્ષણ કરનારા, કુરુપવાલા, કૂર ચિત્તવાલા, વિલોમાં વસનારા અને મરીને ટુર્ગતિમાં જનારા હોય છે. ૧૦૫

નિહ્ણના નિવસણા, સ્વરવયણા પિઅસુઆઈઠિરહિયા । થીઓ છવરિસગબ્ભા, અઈદુહપસવા બહુસુઆ ય ૧૦૬

૧ છટ્ટાઆરાના મનુષ્યો નિર્લજ્જ, વસ્ત્રરહિત, કર્કશ વચનવાલા, પિતાપુત્ર વિગેરેની મર્યાદા રહિત હોય છે. તથા સ્ત્રીઓ છ વર્ષની વયે ગર્ભધારણ કરનારી, અતિદુઃખે પ્રસવ કરનારી, અને બહુ સંતાનવાલી હોય છે. ૧૦૬

ઈઅ અરછક્કેણડવસ-પ્પિણિ ત્તિ ઉસ્સપ્પિણી વિ વિવરીઆ । વીસં સાગરકોડા-કોડીઓ કાલચક્કંમિ ૧૦૭

ए प्रमाणे छ आरानी १ अवसर्पिणी, अने विपरीत स्वरूपवाळी छ आरानी १ उत्सर्पिणी पण थाय छे, जेथी एक काळव-
क्रमां २० कोडाकोडि सागरोपम जेटलो काळ व्यतीत थाय छे. १०७

कुरुदुगि हरिरम्मयदुगि, हेमवएन्नवइदुगि विदेहे । कमसो सयाऽवसर्पिणि, अरयचउक्काइसमकालो १०८
वे कुरुक्षेत्रमां, हरिवर्ष रम्यक् ए बेमां, हैमवत ऐरण्यवत ए बेमां अने महाविदेहमां सदाकाळ अनुक्रमे अवसर्पिणीना चार आ-
राना प्रारंभ सरखो काळ होय छे. १०८

हेमवएन्नवए, हरिवासे रम्मए अ रयणमया । सद्वावइ विअडावइ, गंधावइ मालवंतवखा ॥ १०९ ॥
चउवट्टविअट्टा साइअरुणपउमप्पभाससुरवासा । मूलुवरि पिहुत्ते तह, उच्चत्ते जोयणसहस्सं ॥ ११० ॥

हेमवंत हिरण्यवंत हरिवर्ष रम्यक् ए चार युगलिकक्षेत्रોमां अनुक्रमे शब्दापाती विकटापाती गन्धापाती अने माल्यवंत नामना
४ वृत्तवैताल्यपर्वतो रत्नना छे, ते चारे उपर अनुक्रमे स्वातीदेव-अरुणदेव-पद्मदेव अने प्रभास देवना आवास छे, ए चार पर्वतो
મૂળમાં ૧૦૦૦ યોજન, શિશર ઉપર ૧૦૦૦ યોજન અને હંચાઈમાં પળ ૧૦૦૦ યોજન પ્રમાણવાळा છે. ૧૦૯-૧૧૦

મેરૂ વટ્ટો સહસ્સ-કંદો લક્ષ્મીસિઓ સહસ્સુર્વરિ । દસગુણ ભૂવિ તં સનવइ, દસિગારંસં પિહુલમૂલે ૧૧૧
મેરુ પર્વત વૃત્ત આકારનો, એક હજાર યોજન કંદવાલો, લાલ યોજન હંચો, ઉપર શિશરસ્થાને ૧૦૦૦ યોજન વિસ્તારવાલો,
भूमिस्थाने तेथी दशगुणो, અને મૂળમાં નેહું યોજન અને અગીયારીઆ દશ ભાગ સહિત તેટલા પ્રમાણવાલો છે. ૧૧૧

પુઠવુવલવયરસઘ્કર-મયકંદો ઉવરિ જાવ સીમણસં । ફલિહંકરયયકંચણ-મઓ ય જંબૂળઓ સેસો ૧૧૨
મેરુપર્વતની ઉપર ચઢતાં યાવત્ ભૂમિતલ સુધી માટી-પત્થર-વજ્ર અને કાંકરાવાળો ૧લો કંદ છે, બીજો કાંઠ સૌમનસ સુધીનો
સ્ફટિકરત્ન અંકરત્ન રુપું અને સુવર્ણનો મિશ્ર છે, અને શેષ ભાગ જાંબૂનદ સુવર્ણનો છે. ૧૧૨

તદુવરિ ચાલિસુચ્ચા, વદ્ધો મૂલુવરિ વાર ચડ પિહુલા । વેરુલિઆ વરચૂલા, સિરિભવણપમાણચેદ્દહરા ૧૧૩
તે મેરુપર્વત ઉપર ચાલીશ યોજન હેંચી, વૃત્તઆકારની, મૂલમાં ૧૨ યોજન અને ઉપર ૪ યોજન પહોળી, વૈદૂર્યરત્નની, અને શ્રીદેવીના
ભવન સરસ્વા પ્રમાણયુક્ત ચૈત્યવાળી એવી ઉત્તમ ચૂલિકા છે. ૧૧૩

ચૂલાતલાડ ચડસય, ચડણવદ્દે વલયરૂવવિવલ્લંભં । બહુજલકુણ્ડં પંડગ-વળં ચ સિંહરે સર્વેદ્દઅં ॥૧૧૪॥
ચૂલિકાના મૂલથી ૪૯૪ યોજન જેટલા વલયવિલ્લંભવાળું અને ઘણા જલસંહિત કુંડોવાળું એવું, શિખરઉપર વેદિકાસંહિત પંડકત્તન છે. ૧૧૪
પન્નાસજોઅણેહિં, ચૂલાઓ ચડદિસાસુ જિણંભવણાં । સર્વિદિસિ સક્કીસાણં ચડવાવિજુઆ ય પાસાયા ૧૧૫

ચૂલિકાથી પચાસ યોજન દૂર ચાર દિશામાં ચાર જિનભવનો છે, અને પોતપોતાની વિદિશિમાં રહેલા શકરચન્દ્રના અને ઇશાને-
ન્દ્રના ચાર ચાર વાપિકાઓ યુક્ત ચાર વાપિકાઓ યુક્ત ચાર પાસાદ છે. ૧૧૫

કુલગિરિચેદ્દહરાણં, પાસાયાણં ચિમે સમટ્ટુણા । પળવીસરુદંદુણા-યામાડ ઇમા ડ વાવીઓ ॥ ૧૧૬ ॥
કુલગિરિ ઉપરના ચૈત્યોથી આ ચૈત્યો સરસ્વા પ્રમાણવાળા છે, અને ત્યાંના પાસાદોથી આ પાસાદો આઠગુણા પ્રમાણવાળા

છે, તથા આ વાપિકાઓ પચીસ યોજન વિસ્તારવાળી અને તેથી વમળી ઘટલે પચાસ યોજન લાંબી છે. ૧૧૬

જિણહરવાહિદિસિજોઅણ-પણસયદીહદ્ધપિહુલ ચડડચ્ચા।અદ્ધસસિસમા ચડરો,સિઅકળગસિલા સવેઈઆ ૧૧૭

જિનભવનથી વહારની દિશામાં પાંચસો યોજન દીર્ઘ, તેથી અર્ધ વિસ્તારવાળી, ચાર યોજન લંબી, અને અર્ધચન્દ્રસરખા આકારવાળી શ્વેતસુવર્ણની ચાર શિલાઓ વેદિકાસહિત છે. ૧૧૭

સિલમાણટ્સહસં-સમાણસીહાસણેહિ દોહિ જુઆ ! સિલ પંડુકંબલા રત્ત-કંબલા પુઠ્ઠવપચ્છિમઓ ૧૧૮
ચામુત્તરાઓ તાઓ, ઇમેગસીહાસણાઓ અહપુઠ્ઠવા। ચડસુ વિ તાસુ નિયાસણ-દિસિમવજિણમજ્જણં હોઈ ૧૧૯

શિલાના પ્રમાણથી આઠ હજારમા ભાગના પ્રમાણવાળા વે વે સિંહાસનો સહિત પૂર્વદિશાની પાંડુકંબલા શિલા, અને પશ્ચિમદિશાની રક્તકંબલા શિલા છે. ૧૧૮ દક્ષિણદિશાની તેવીજ શિલાઓ એકેક સિંહાસનવાળી અને “અતિ” પૂર્વેક નામવાળી છે. તે ચારે શિલાઓ ઉપર પોતપોતાના આસનની દિશિ તરફના ક્ષેત્રોમાં ઉત્પન્ન થયેલા જિનેશ્વરોનો જન્માભિષેક થાય છે. ૧૧૯

સિહરાછત્તીસેહિં, સહસેહિં મેહલાઈ પંચસણ । પિહુલં સોમણસવળં સિલવિણુ પંડગવણસરિચ્છં ॥ ૧૨૦ ॥
મેરુપર્વતના ઉપરના શિલ્પરતલથી નીચે છત્રીસ હજાર યોજન દૂર ઉત્તરીણ ત્યાં પાંચસો યોજન પ્રમાણની મેલલામા પાંચસો યોજન પહોંલું સોમનસ નામનું વન છે, તે શિલ્પરહિત સર્વ રીતે પંડુકવન સરાયું છે. ૧૨૦

તન્નાહિરિ વિવલંભો, વાયાલસયાઈં દુસયરિજુઆઈં । અટ્ટેગારસભાગા, મજ્જે તં ચેવ સહસૂળં ॥ ૧૨૧ ॥

તે સૌમનસવનનો વાહ્યવિષ્કંભ વેતાલીસસો બ્હોતેર યોજન અને અગિઆરિઆ આઠ ભાગ જેટલો છે, અને મધ્યમાંનો—અભ્યન્તર વિષ્કંભ એજ વાહ્ય વિષ્કંભમાંથી હજાર યોજન ન્યૂન કરીએ તેટલો છે. ૧૨૧

તત્તો સદ્ગુસડ્ઘી—સહસ્ત્રેહિં નંદળં પિ તહ ચેવ । નવરિ ભવળપાસાયં—તરદ્દિસિ કુમરિકૂડા વિ ॥ ૧૨૨ ॥
ત્યારવાદ તે સૌમનસવનથી સાઢીવાસઠ હજાર યોજન નીચે નન્દનવન છે, તે પળ તેવાજ પ્રકારનું છે, પરન્તુ વિશેષ એ છે કે—જિનભવન અને પ્રાસાદ એ વેના આંતરે એકેક મલી દિશાકુમારીઓનાં આઠ ગિરિકૂટ છે. ૧૨૨

નવસહસ નવસયાઈ, ચડપળા છઞ્ચિગારભાગા ય । નંદળબહિવિવલંભો, સહસૂળો હોઈ મજ્ઞંમિ ॥૧૨૩॥
નંદનવનસ્થાને મેરુપર્વતનો બહારનો વિસ્તાર નવહજાર નવસો ચોપન યોજન અને અગિઆરિઆ ૬ ભાગ જેટલો છે, અને વનની અંદરના મેરુનો વિષ્કંભ હજાર યોજ ન્યૂન છે. ૧૨૩

તદ્દહો પથ્થસર્ણહિં, મહિઅલિ તહ ચેવ ભદ્રસાલવળં । નવરમિહ દિગય ઞ્ચિય, કૂડા વળવિત્થરં તુ ઇમં ૧૨૪
તે નંદનવનની નીચે ૫૦૦ યોજન હતરતાં ધૃમિહપર ભદ્રશાલ નામનું વન છે, તે પળ તેવાજ પ્રકારનું છે. પરન્તુ વિશેષ એ છે કે અહીં દિગળ કુટો છે, અને વનનો વિસ્તાર આ પ્રમાણે ૧૨૪

બાવીસસહસ્સાઈ, મેરુઓ પુઠ્ઠવળો અ પચ્છિમઓ । તં ચાહસીવિહતં, વળમાળં દાહિણુત્તરઓ ॥ ૧૨૫ ॥
મેરુથી પૂર્વદિશામાં બાવીસ હજાર યોજન અને પશ્ચિમદિશામાં પળ બાવીસ હજાર યોજન જેટલું દીર્ઘ ભદ્રશાલ વન છે, અને તેને

અઘ્યાસીવઢે ભાગતાં જે આવે તેટલું વનનું પ્રમાણ દક્ષિણમાં અને ઉત્તર દિશામાં છે. ૧૨૫

છઠ્ઠીસસહસ ચડસથ, પળહત્તરિ ગંતુ કરુનરૂપવાયા । ઉમઓ વિનિગયા ગય-દંતા મેરુમુહા ચડરો ૧૨૬

કુરુક્ષેત્રમાં વહેતી નદીઓના પ્રપાતથી ૨૬૪૭૫ યોજન દૂર જતાં વન્નેવાજુએ ચાર ગજદંત પર્વતો મેરુપર્વતની સન્મુલ નિકળ્યા છે. ૧૨૬
અગેઆરુસુ પયાહિ-નેણ સિઅરત્તપીયનીલામા । સોમણસવિજ્જુપ્પહ-ગંધમાયણમાલવંતવલા ॥ ૧૨૭ ॥

અગ્નિકોણઆદિ વિદિશાઓમાં પ્રદક્ષિણાવર્તક્રમ પ્રમાણે સોમન વિદ્યુત્પ્રભ ગંધમાદન અને માલ્યવંત એ નામના ચાર પર્વતો અનુ-ક્રમે શ્વેત રક્ત પીત અને નીલવર્ણની કાંતિવાલા છે. ૧૨૭

અહલોગવાસિણીઓ, દિસાકુમારીઝ અટ્ટ ઇણ્ણિં । ગયદંતગિરિવરાણં, હિઠ્ઠા ચિઠ્ઠિતિ ભવણેસુ ॥ ૧૨૮ ॥

અધોલોકનિવાસિની ૮ દિશાકુમારીઓ આ ગજદંતપર્વતોની નીચે ભવનોમાં રહે છે. ૧૨૮

ધુરિ અંતે ચડપણસથ, ઝરુચત્તિ પિહુત્તિ પણસયાડસિસમા । દોહત્તિ ઇમે છકલા, દુસથ નવુત્તર સહસતીસં ૧૨૯

એ ચારે પર્વતો પ્રારંભમાં ૪૦૦ યોજન ઊંચા અને પર્યન્તે ૬૦૦ યોજન ઊંચા તથા પ્રારંભમાં ૫૦૦ યોજન પહોળા અને પર્યન્તે સઙ્ગની ધાર સરલા પાતલા છે, અને લંબાઈમાં ૩૦૨૦૯ યોજન ૬ કલા જેટલા દીર્ઘ છે. ૧૨૯

તાણં તો દેવુત્તર-કુરાઓ ચંદ્રસંઠિઆ ઝ દુવે । દસસહસવિસુદ્ધમહા-વિદેહદલમાણાપિહુલોઓ ॥ ૧૩૦ ॥

તે ગજદંતગિરિઓની વન્ને-અંદર દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુક્ષેત્ર એ વે ક્ષેત્ર અર્ધચન્દ્રના આકારવાળાં છે, અને દશહજાર વાદ કરેલ

જ્યા મહાત્રિદેહથી અર્ધપ્રમાણ પહોંઝાં છે. ૧૩૦

નદપૂઠવાવરકૂલે, કળગમયા બલસમા ગિરી દો દો । ઉત્તરકુરાઈ જમગા, વિચિત્તચિત્તા ય ઇઅરીએ ૧૩૧
મહાનદીના પૂર્વેકિનારે અને પશ્ચિમકિનારે બે બે પર્વતો સુવર્ણના અને બલકૂટ સરસા છે, તે ઉત્તરકુરુક્ષેત્રમાં બે પર્વત યમકગિરિ નામના અને દેવકુરુમાં ચિત્રગિરિ તથા વિચિત્રગિરિ નામના છે. ૧૩૧

નદવહદીહા પળ પળ હરયા દુદુદારયા ઇમે કમસો । નિસહો તહ દેવકુરુ, સૂરો સુલસો ય વિજ્ઞુપમો ૧૩૨
તહ નીલવંત ઉત્તર-કુરુ ચંદેરવય માલવંતું તિ । પડમદહસમા નવરં, ઇણસુ સુરા દહસનામા ॥ ૧૩૩ ॥

નદીના પ્રવાહ અનુસારે દીર્ઘ એવા પાંચ પાંચ દ્રહ બે બે દ્વારવાળા છે, તે અનુક્રમે આ પ્રમાણે—નિષય-દેવકુરુ-સૂર-સુલસ-વિદ્યુત્પ્રભ (એ પાંચ દ્રહ દેવકુરુમાં) ૧૩૨ તથા નિલવંત-ઉત્તરકુરુ-ચંદ્ર-એરવત અને માલ્યવંત (એ પાંચ દ્રહ ઉત્તરકુરુમાં) એ સર્વ દ્રહ પદ્મદ્રહ સરસા છે, પરંતુ દ્રહોના દેવો દ્રહના નામ સરસા નામવાળા છે. ૧૩૩

અહસય ચડતીસ જોઅ-યાઈ તહ સેગસત્તભગાઓ । ઇક્કારસ ય કલાઓ ગિરિજમલદહાણમંતરયં ૧૩૪
નિશય તથા મેરુપર્વત યમલગિરીઓ અને દ્રહોનું પરસ્પર અન્તર ૮૩૪ યોજન તથા સાતીયા એકભાગસહિત એવી ૧૧ કલા જેટલું છે. ૧૩૪
દહ પુઠવાવરદસજો-અળેહિ દસ દસ વિઅઠ્ઠકૂડાણં । સોલસગુણપ્પમાણા, કંચનગિરિનો દુસય સંવે ૧૩૫
દ્રહથી પૂર્વે અને પશ્ચિમે દશ યોજન દૂર વૈતાલ્યકૂટોથી સોલગુણા પ્રમાણવાળા દશ દશ કંચનગિરિ છે, જેથી સર્વ મલી-બસો

કંવનગિરિ કુરુક્ષેત્રમાં છે. ૧૩૫

ઉત્તરકુરુપુન્નવદ્ધે, જંબૂળયજંબૂપીઠમંતેસુ । કોસદુગુચ્ચં કમિ વ-હુમાણુ, ચડવીસગુણં મજ્ઞે ॥ ૧૩૬ ॥
પણસયવદ્ધપિહુત્તં, તં પરિક્ષિત્તં ચ પડમવેદ્દે ॥ ગાડદુગુચ્ચદ્ધપિહુત્ત, ચારુ ચડદાર કલિઆણ ॥ ૧૩૭ ॥

ઉત્તરકુરુક્ષેત્રના પૂર્વધિમાં જાંબૂનદ સુવર્ણનું જંબૂપીઠ છે, તે પર્યંતભાગે બે ગાડ હુંબું છે, અને ત્યારવાદ અનુક્રમે વધતું વધતું મધ્યભાગમાં ચોવીસગુણ હુંબું છે. ૧૩૬ તથા પાંચસો યોજન વૃત્તઆકારે વિસ્તારવાળું છે, એવું તે જંબૂપીઠ બે ગાડ હુંબું અને અર્ધ વિસ્તારવાળાં મનોહર ચાર દ્વાર સહિત એવી પદ્મવેદિકાવડે બીટાયલું છે. ૧૩૭

તં મજ્ઞે અહવિત્થરં, ચડચ્ચ મણિપીઠિઆઈ જંબૂતરુ । મૂલે કંદે સ્વંધે, વરવયરારિદ્ધવેરુ-લિણ ॥ ૧૩૮ ॥
તે જંબૂપીઠની ઉપર મધ્યભાગમાં આઠ યોજન વિસ્તારવાળી અને ચાર યોજન હંચી એક મણિપીઠિકા છે, અને તે ઉપર જંબૂક્ષ છે. તે મૂળમાં ઉત્તમ વજ્રરત્નનું શ્વેતવર્ણ, કંદ અરિષ્ટરત્નનું કુળ્લવર્ણ, અને સ્કંધમાં વૈદ્યરત્નનું નીલવર્ણ છે. ૧૩૮

તસ્સ ય સાહપસાહા, દલા ય બિંટા ય પહ્લવા કમસો । સોવળજાયરુવા, વેરુલિતવણિજંબુળયા ॥ ૧૩૯ ॥
તેની શાસ્ત્રાઓ સુવર્ણની (રૂપાની), પ્રજાશાઓ જાતરૂપ સુવર્ણની, પત્રો વૈદ્યનાં નીલવર્ણ, બીટ તપનીય સુવર્ણમય હોવથી રક્ત-વર્ણ, અને ગુચ્છા જાંબૂનદ સુવર્ણના હોવાથી કિંચિત્ રક્તવર્ણ છે. ૧૩૯

સો રયયમયપવાલો, રાયયવિહિમો ય રયણપુષ્પફલો । કોસદુગં હવેહે, શુહસાહાવિહિમવિસ્વંમે ૧૪૦

તે જંબૂવૃક્ષ રૂપાના પ્રવાલવાલું રૂપાની વિડિમા (હમી હર્વશાલા)વાલું, અનેક રત્નના પુષ્પફલવાલું છે. તથા હંડાઈમાં થડના વિસ્તારમાં શાલાના વિસ્તારમાં અને વિડિમાના વિસ્તારમાં બે ગાડ પ્રમાણવાલું છે. ૧૪૦

થુડસાહાવિડિમદીહ-ત્તિ ગાડાઈ અઠપનરચડવીસં । સાહા સિરિસમભવણા, તમ્માણસચેઈયં વિડિમં ૧૪૧

જમ્બૂવૃક્ષના થડની લંબાઈ ૮ ગાડ, શાલાઓની લંબાઈ ૧૫ ગાડ અને વિડિમાની લંબાઈ ૨૪ ગાડ છે. તથા ચારે શાલાઓ શ્રીદેવીના યુવન સરલા ભવનવાલી છે, અને વિડિમાશાલા તેટલાજ પ્રમાણના ચૈત્યવાલી છે. ૧૪૧

પુઠિવહ્લિ સિજ્જ તિસુ આ-સણાણિ ભવણેસુ પાઠિઅસુરસ્સ । સા જંબુ વારસવે-ઈઆહિં કમસો પરિવિત્તા ૧૪૨

પૂર્વદિશાના ભવનમાં અનાદત દેવની શય્યા છે, અને ત્રણ દિશાના ત્રણ પ્રાસાદોમાં અનાદતદેવનાં પરિવારસહિત સિંહાસનો છે. તથા એ જમ્બૂવૃક્ષ અનુક્રમે ચાર વેદિકાઓવડે વીટાયલું છે. ૧૪૨

દહપડમાણં જં વિ-ત્થરંતુ તમિહાવિ જંબુસ્વલાણં । નવરં મહયરિયાણં, ઠાણે ઇહ અગમહિસીઓ ॥૧૪૩॥

દ્રહમાં કમલોનો જે પરિવાર કહ્યો તેવોજ પરિવાર અહિં જમ્બૂવૃક્ષોનો પણ જાણવો, પરંતુ મહત્તારિકાદેવીઓને વડેલે અહીં અગ્રમહિષીઓ કહેવી એ વિશેષ છે. ૧૪૩

કોસડુસણ્હિં જંબુ, ચડદિસિં પુઠ્વસાલસમભવણા । વિદિસાસુ સેસતિસમા, ચડવાવિજુયા ચ પાસાયા ૧૪૪

જમ્બૂવૃક્ષથી વસો ગાડ દૂર ચારે દિશામાં પૂર્વની શાલાના ભવનસરલા દેવભવનો છે, અને વિદિશાઓમાં શેષ ત્રણ પ્રાસાદ સરલા

ચાર ચાર કાપિકાઓસહિત પ્રાસાદો છે. ૧૪૪

તાળંતરેસુ અડ જિણ-કૂડા તહ સુરકુરાઈ અવરછે । રાયયપીઠે સામલિ--સ્વલ્લો એમેવ ગરુલસ્સ ॥૧૪૫॥
તે મવનગ્રાસાદોના આઠ આંતરામાં આઠ જિનકૂટ છે. તથા દેવકુલક્ષેત્રના પશ્ચિમાર્ધમાં પળ રૂપાના પીઠઉપર જમ્બૂદ્વંશ સરંહુજ શાલ્યમલ્લિદ્વંશ છે તે ગરુડદેવનું છે. ૧૪૫

બત્તીસ સોલ બારસ, વિજયા વક્ષાર અંતરનઈઓ । મેરુવળાઓ પુઠ્ઠા-વરાસુ કુલગિરિમહળયંતા ॥૧૪૬॥
મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ૩૨ વિજયો ૧૬ વક્ષસ્કારપર્વતો અને ૧૨ અન્તર્નદીઓ એ સર્વ મેરુના વનથી પૂર્વદિશિમાં અને પશ્ચિમદિશિમાં કુલગિરિ અને મહાનદીના અન્તર્વાળા છે. ૧૪૬

વિજયાળ પિહુતિ સગ-ઢ્રમાગ બારુત્તરા દુવીસસયા । સેલાળં પંચસણ, સવેઈનઈ પદ્મવીસસયં ॥ ૧૪૭ ॥
વિજયોની દરેકની પહોળાઈ બાવીસસોબાર યોજન ઉપરાન્ત એક યોજનના આઠીયા સાત ભાગ છે. વક્ષસ્કારપર્વતોની દરેકની પહોળાઈ ૫૦૦ યોજન છે, અને દરેક અન્તર્નદીની પહોળાઈ ૧૨૫ યોજન છે. ૧૪૭

સોલસસહસ્સ પળસય, બાળઝઆ તહ ય દો કલાઓ ય । ઇણ્ણિં સવ્વેસિં, આયામો વળમુહાળં ચ ૧૪૮
એ વિજયો વિનેરે સર્વની લમ્બાઈ ૧૬૫૯૨ યોજન તથા વેકળા છે, તેમજ આગળ કહેવાતા વે વનમુલ્કની લંબાઈ પણ એજ છે. ૧૪૮
ગયદંતગિરિવુઝ્ઞા, વક્ષારા તાળમંતરનઈળં । વિજયાળં ચ ભિહાળા-ઈં માલયંતા પયાહિળઓ ॥ ૧૪૯ ॥

વક્ષસ્કારપર્વતો ગજદંતગિરિ સરલા હંચાં છે, તે વક્ષસ્કારોનાં અન્તર્નદીઓનાં અને વિજયોના નામો માલ્યવંત ગજદંતથી પ્રારં-
ભીને પ્રદક્ષિણાવર્તનાક્રમથી આ પ્રમાણે છે. ૧૪૯

ચિત્તે ય વંમકૂંડે, નલિણીકૂંડે ય દ્વગસેલે ય । તિઉહે વેસમણે વિ ય, અંજણમાયંજણે ચેવ ॥ ૧૫૦ ॥

અંકાવદ્ પમ્હાવદ્, આસીવિસ તહ સુહાવહે ચંદે । સૂરે નાગે દેવે, સોલસ વક્ષારગિરિનામા ॥ ૧૫૧ ॥

ચિત્ર, વ્રહ્મકૂંડ, નલિનીકૂંડ, એકશૈલ, ત્રિકૂટ, વૈશ્રમણ, અંજનગિરિ, માતંજનગિરિ, અંકાપાતી, પદ્માપાતિ, આશીવિષ, સુલાવહ,
ચન્દ્ર, સૂર, નાગ, દેવ, એ ૧૬ વક્ષસ્કારપર્વતોનાં નામ અનુક્રમે જાણવા. ૧૫૦-૧૫૧

ગાહાવદ્, દહવદ્, વેગવદ્, તત્ત મત્ત ઉમ્મત્તા । તીરેય સીયસોયા, તહ અંતોવાહિણા ચેવ ॥ ૧૫૨ ॥

ઉમ્મીમાલિણિ ગંભી-રમાલિણી ફેણમાલિણા ચેવ । સઘ્વત્થ વિ દસજોયણ-ઉંડા કુંડુબ્બવા દ્વા ૧૫૩

ગ્રાહવતી, દ્રઢવતી, વેગવતી, તપ્તા. મત્તા, ઉન્મત્તા, ક્ષીરોદા, શીતસ્રોતા તથા અન્તર્વહિની, ઝમ્મિમાલિની, ગંભીરમાલિની
અને ફેનમાલિની એ ૧૨ અન્તર્નદીઓ સર્વસ્થાને ૧૦ યોજન હંડી છે, અને એક કુણ્ડમાંથી એકેક નદી નિકળી છે. ૧૫૨-૧૫૩

કચ્છુ સુકચ્છો ય મહા-કચ્છો કચ્છાવદ્ તહા । આવત્તો મંગલાવત્તો, પુલ્લો પુલ્લો ૧૫૪ ॥

વચ્છુ સુવચ્છો ય મહા-વચ્છો વચ્છાવદ્ વિ ય । રમ્મો ય રમ્મઓ ચેવ, રમણિજ્ઞો મંગલાવદ્ ॥ ૧૫૫ ॥

पम्हु सुपम्हो य महा-पम्हो पम्हावई तओ । संखो नलिणनामा य, कुमुओ नलिणावई ॥ १५६ ॥

वप्पु सुवप्पो य महा-वप्पोवप्पावई ति य । वग्गू तहा सुवग्गू य, गंधिलो गंधिलावई ॥ १५७ ॥

१ कच्छविजय, २ सुकच्छविजय, ३ महाकच्छविजय, ४ कच्छावतीविजय, ५ आवतीविजय, ६ मङ्गळावतीविजय, ७ पुष्कल-
विजय, ८ पुष्कलावतीविजय, ९ ५४ ९ वत्सविजय, १० सुवत्सविजय, ११ महावत्सविजय, १२ वत्सावतीविजय, १३ रम्यविजय,
१४ रम्यकविजय, १५ रमणीय (रमणीक) विजय, १६ मंगलावतीविजय. १५५ १७ पक्ष्यविजय, १८ सुपक्ष्यविजय, १९ महाप-
क्ष्यविजय, २० पक्ष्मावतीविजय, त्यागवाद २१ शंखविजय, २२ नलिनविजय नामनी विजय, २३ कुमुदविजय, २४ नलिनावती-
विजय. १५६ २५ वप्रविजय, २६ सुवप्रविजय, २७ महावप्रविजय, २८ वमावतीविजय, २९ वल्लुविजय, तथा ३० सुवल्लुविजय,
३१ गंधिलविजय ३२ गंधिलावतीविजय ॥ १५७ ॥

एए पुव्वावरगय- विअड्डलिय ति नइदिसि दलेसु । भरहद्धूरिसमाओ, इमेहिं नामेहिं नयरीओ १५८

ए सर्व विजयो पूर्वं पश्चिम लम्बाइ प्रमाणे रहेला. दीर्घवैताह्योवडे अर्धभागवाळा थयेला जे, तेथी महानदी पासेना अर्धमां
दक्षिणभरतार्धनी अयोध्यानगरीसरखी अने आगलनी गाथाओमां कहेवाशे एवा नामवाळी नगरीओ छे. १५८

खेमा खेमपुरा वि अ, अरिठ्ठ रिठ्ठावई य नायव्वा । खग्गी मंजूसा वि य, ओसहिपुरि पुंडरिगिणा य १५९

सुसीमा कुंडला चैव, अवराइय पंहंकरा । अंकावइ पम्हावइ, सुभा रयणसंचया ॥ १६० ॥

આસપુરા સોહપુરા, મહાપુરા ચેવ હવઈ વિજયપુરા । અવરાહયા ચ અવરા, અસોગા તહ વીયસોગા ચ ૧૬૧
વિજયા ચ વેજયંતિ, જયંતિ અપરાજિયા ચ બોદ્ધવ્વા । ચક્કપુરા સ્વગપુરા, હોઈ અવજ્ઞા અઝ્ઞા ચ ૧૬૨
૧ ક્ષેમા, ૨ ક્ષેમપુરા, ૩ અરિષ્ઠા, ૪ અરિષ્ઠાવતી, ૫ ચાર નગરીઓ જાણવી, તથા ૫ સ્વદ્ભી, ૬ મંજુષા, ૭ ઔષધિપુરી, પુંડ-
રીકિળી ૧૫૯ તથા ૯ સુસીમા, ૧૦ કુંડલા, ૧૧ અપરાજિતા, ૧૨ પ્રમંકરા, ૧૩ અંકાવતી, ૧૪ પદ્માવતી, ૧૫ શુભા, ૧૬ રત્ન-
સંચયા ૧૬૦ ૧૭ અન્ધપુરા, ૧૮ સિંહપુરા, ૧૯ મહાપુરા, ૨૦ વિજયપુરા એ નગરીઓ છે. તથા ૨૧ અપરાજિતા, ૨૨ અપરા, ૨૩
અશોકા, ૨૪ વીતશોકા. ૧૬૧ ૨૫ વિજયા, ૨૬ વૈજયન્તી, ૨૭ જયન્તી, ૨૮ અપરાજિતા, એ નગરીઓ જાણવી, તથા ૨૯ ચંદ્ર-
પુરા ૩૦ સ્વદ્ભપુરા, ૩૧ અવધ્યા, ૩૨ અયોધ્યા એ નગરીઓ છે. ૧૬૨

કુંડુભવા ડ ગંગા-તિંધૂઓ કચ્છપમ્હપમુહેસુ । અટ્ટસુ વિજણ્સુ સેસેસુ ચ રત્ત રત્તવઈ ॥ ૧૬૩ ॥

કુળમાંથી નિકલેલી એવી ગંગાનદી અને સિન્ધુનદી નામની બે નદીઓ કચ્છ આદિ ૮ વિજયોમાં અને પદ્મવિજય આદિ આઠ
વિજયોમાં છે, અને શેષ ૧૬ વિજયોમાં રક્તાનદી તથા રક્તવતીનદી એ બે બે નદીઓ છે. ૧૬૩

અવિવલ્લુણ જગઈ, સવેઈવળમુહચઠ્ઠકપિહુલત્તં । ગુળતીસસય દુવીસા, નંઈતિ ગિરિઅંતિ ઇગકલા ૧૬૪
જગતિની વિવલ્લા નહિ કરીને વેદિકાસહિત ચાર વનમુલનો પહોળાઈ નદોની પાસે ૨૯૨૨ યોજન છે, અને વર્ષધરપર્વત પાસે ૧ કઝા છે. ૧૬૪
પળતીસસહસ ચડસય, છડુત્તરા સયલવિજયવિલ્લંભો । વળમુહડુગવિલ્લંભો, અડવલ્લસયા ચ ચડઆલા ૧૬૫

સગસય પન્નાસા નહિ-પિહુત્તિ ચતવન્નસહસ મેરુવળે । ગિરિવિથરિ ચતસહસા, સવસમાસો હવહ લક્ષ્ ૧૬૬

સર્વ વિજયોનો એકત્ર વિસ્તાર ૩૫૪૦૬ યોજન, બે વનમુલ્કનો વિસ્તાર ૫૮૪૪ યોજન, છ અન્તર્નદીઓની પહોળાઈ ૭૬૦ યોજન, મેરુસહિત મદ્રશાલવનનો વિસ્તાર ૫૪૦૦૦, અને ૮ વક્ષસ્કાર પર્વતોની પહોળાઈ ૪૦૦૦ યોજન, એ સર્વ અંકને ભગા કરતાં જંબૂદ્વીપનો પૂર્વ પશ્ચિમ વિસ્તાર ૧ લાખ યોજન પૂર્ણ થાય છે. ૧૬૫—૧૬૬

જાથણસયદસગંતે, સમરધરણીઓ અહો અહોગામા । બાયાલીસસહસેહિ, ગંતું મેરુસ્સ પન્છિમઓ ॥૧૬૭॥

મેરુપર્વતથી પશ્ચિમદિશામાં ૪૨૦૦૦ યોજન દૂર જઈ એ ત્યાં મેરુની સમભૂતલથી નીચે ૧૦૦૦ યોજન નીચે--ઉંડાઈમાં અધોગ્રામો છે. ૧૬૭
ચત ચતતીસં ચ જિણા, જહન્નમુક્કોસઓ અ હુંતિ કમા । હરિચક્કિવલા ચઠરો, તોસં પત્તેઅમિહ દીવે ૧૬૮

આ જંબૂદ્વીપમાં જયન્યથી ૪ તીર્થંકર અને ઉત્કૃષ્ઠથી ૩૪ તીર્થંકર સમકાળે હોય છે, તથા વાસુદેવ ચક્રવર્તી અને વલ્લદેવ પણ દરેક જયન્યથી ચાર ચાર અને ઉત્કૃષ્ઠથી ત્રીસ ત્રીસ હોય છે. ૧૬૮

સસિદુગરવિદુગચારો, હહ દીયે તેસિ ચારલિત્તં તુ । પળસય દસુત્તરાઈ, ઇગસદ્ધિભાગા ય અહયાલા ૧૬૯

આ જંબૂદ્વીપમાં બે ચંદ્ર અને બે સૂર્યની ગતિ પ્રવર્તે છે, અને તે ચારેનું ગતિચોત્ર ૫૧૦ યોજન ઉપરાંત એકસઠિયા અહતાલીસ ભાગ છે. ૧૬૯
પનરસ ચુલસીહસયં, છપ્પન્નહયાલભાગમાણાઈ । સસિસૂરમંડલાઈ, તયંતરણિગિગિહીણાઈ ॥ ૧૭૦ ॥

ચંદ્રનાં ૧૫ મંડલ છે, અને તે દરેક એકસઠીઆ છપ્પનભાગ પ્રમાણનાં છે, તથા સૂર્યના એકસો ચોર્યામી મંડલ છે, અને તે

દરેક એકસઠીયા ૪૮ ભાગ પ્રમાણના છે, એ બન્નેના આંતરા એકેક ન્યૂન-ઓછા છે. ૧૭૦

પણતીસજોએ ખા-ગતીસ ચરો અ ભાગસગમાયા । અંતરમાણં સસિણો, રવિણો પુણ જોએ દુન્નિ ૧૭૧
ચન્દ્રના મળલોના અન્તરનું પ્રમાણ ૩૫ યોજન ૩૦ એકસઠીયા ભાગ અને એક એકસઠીયાના સાતીયા ૪ ભાગ જેટલું છે,
અને સૂર્યના મળલોનું અન્તર ૨-૨ યોજન છે. ૧૭૧

દીવંતો અસિઅસણ, પળ પળસદ્વી ય મંડલા તેસિં । તીસહિઅતિસય લવણે, દસિગુણવીસં સયં કમસો ૧૭૨
જમ્બૂદ્વીપની અંદર એકસો એસી યોજનમાં ચંદ્રનાં પાંચ મંડલ અને સૂર્યના પાંસઠ મંડલ છે, અને લવણસમુદ્રમાં ત્રણસોત્રીસ
યોજનમાં અનુક્રમે ચન્દ્રના દશ મંડલ છે, અને સૂર્યના પાંસઠ મંડલ છે. ૧૭૨

સસિસસિ રવિરવિ અંતરિં, મજ્ઞેઙ્ગલક્ષ્મિતિસયસાદ્રૂણો । સાહિયદુસયરિપણચય, બહિ લક્ષ્વો છસય સાઠહિઓ
સર્વાભ્યાન્તરમંડલે ચન્દ્રથી ચન્દ્રને અને સૂર્યથી સૂર્યને પરસ્પર અન્તર ત્રણસો સાઠ યોજન ન્યૂન ૧ લાખ યોજન પ્રમાણ છે,
ત્યારવાદ દરેક મંડલે સાધિક ૭૨ યોજન ચન્દ્રાન્તર વધતાં અને સાધિક ૫ યોજન સૂર્યાન્તર વધતાં સર્વે બાહ્યમંડલે છસોસાઠ યોજન
અધિક ૧ લાખ યોજન પ્રમાણ જેટલું પરસ્પર અન્તર હોય છે. ૧૭૩

સાહિયપણસહસ-તિહુ-ત્તરાઈ સસિણો મુહુત્તગદ્ મજ્ઞે । બાવન્નાહિઆ સા બહિ, પદ્મંડલપણચતુશ્ચી ૧૭૪
સર્વાભ્યન્તરમંડલે ચન્દ્રની મુહૂર્તગતિ પાંચ હજાર ત્રિહુત્તર યોજનથી કંઈક અધિક છે, અને સર્વે બાહ્ય મંડલે એજ મુહૂર્તગતિ

વાવન યોજન અધિક છે, તથા દરેક મંડલે પોળાચાર યોજન મુહૂર્તગતિમાં શુદ્ધિ થતી જાય છે. ૧૭૪

જા સસિણો સા રવિણો, અડસયરિસણ સ્મીસણ હિઆ । કિંચુણાણં અઢા-રસઢિભાગાણમિહ વુઢ્ઠી ૧૭૫

પૂર્વગાથામાં જે મુહૂર્તગતિ ચન્દ્રની કહી તેજ મુહૂર્તગતિ સૂર્યની જાણવી. પરંતુ સર્વાભ્યન્તરમળડલે ૧૭૮ યોજન અધિક જાણવી અને સર્વવાહ્યમંડલે ૧૮૦ યોજન અધિક જાણવી, તથા અહિં સૂર્યની મુહૂર્તગતિમાં દરેક સૂર્યમંડલે સાઠીયા ૧૮ ભાગ જેટલી શુદ્ધિ જાણવી. ૧૭૬

મજ્ઞે ઉદયત્યંતરિ, ચઠુણવહ્સહસ્સ પળસય છવાસા । બાયાલસઢિભાગા, દિણં ચ અઢારસમુહુત્તં ૧૭૬

સર્વાભ્યન્તરમંડલે સૂર્ય હોય તે વચ્ચે ચોરાણુહજાર પાંચસો છવીસ યોજન ઉપરાન્ત સાઠીયા વેતાલીસ ભાગ જેટલું ઉદયથી અસ્તનું અન્તર હોય, અને દિવસ ૧૮ મુહૂર્તનો હોય. ૧૭૬

પહ્મંડલં દિણહાણી, પુણહ મુહુત્તેગસઢિભાગાણં । અંતે વારમુહુત્તં, દિણં નિસા તસ્સ વિવરીઆ ॥૧૭૭॥

દરેક મંડલે મુહૂર્તના એકસઠીયા વે ભાગ જેટલી દિવસની હાનિ થાય છે, જેથી સર્વપર્યન્તમળડલે દિવસ વાર મુહૂર્તનો અને રાત્રિ તેથી વિપરીત અઢાર મુહૂર્તની હોય છે. ૧૭૭

ઉદયત્યંતરિ વાહિ, સહસા તેસઢિ છસય તેસઢા । તહ ઇગસસિપરિવારે, રિવલ્લવોસાડસીહ ગહા ૧૭૮

સર્વવાહ્યમળડલે ઉદયઅસ્તનું અન્તર ૬૩૬૬૩ ત્રેસઠહજાર છમો ત્રેસઠ યોજન છે, તથા એક ચંદ્રના પરિવારમાં ૨૮ અઠવાવીસ નક્ષત્રો અને ૮૮ અઠાસી ગ્રહ છે. ૧૭૮

છાસટ્તિસહસ નવસય, પળહત્તરિ તારકોડીકોડીણં । સળાંતરેણ વુસ્સે-હંયુલમાણેણ વા હંતિ ॥ ૧૭૧ ॥

છાસઠ હજાર નવસો પંચોત્તર કોડાકોડી તારા એક ચન્દ્રનો પરિવાર છે. અહીં કોડાકોડિપદને કોઈ સંજ્ઞાન્તર માને છે, અથવા ઉત્તસેધાંયુલના પ્રમાણથી એટલા તારા હોય છે, એમ બે રીતે અભિપ્રાય છે. ૧૭૧

ગહરિવલ્લતારાગણં, સંલ્લં સસિસંલ્લસંયુણં કાંડં ઇચ્છિઅદીવુદહિમ્મિ ય, ગહાહમાણં વિઆણેહ ॥ ૧૮૦ ॥

ગ્રહનક્ષત્ર અને તારાઓની સંખ્યાને ચંદ્રની સંખ્યાસાથે ગુણાકાર કરીને ઇચ્છેલા દ્વીપ વા સમુદ્રમાં ગ્રહાદિકનું સંખ્યાપ્રમાણ જાણવું. ૧૮૦
ચડ ચડ બારસ બારસ, લવણે તહ ધાયહિમ્મિ સસિસૂરા । પરઓદહિદોવેસુ ય, તિગુણા પુલ્લિસંયુત્તા ૧૮૧

ચાર ચન્દ્ર ચાર સૂર્ય લવણસમુદ્રમાં છે, બાર ચન્દ્ર બાર સૂર્ય ધાતકીલ્લગ્ડમાં છે, ત્યારપછીના સમુદ્રોમાં અને દ્વીપોમાં ત્રિગુણા કરીને પૂર્વના સર્વ ચંદ્રસૂર્ય હમેશવા. ૧૮૧

નરલિત્તં જા સમસે-ણિચારિણો સિઘસિઘતરગહ્ણો । દિટ્ઠિપહમિતિ લિત્તા-ણુમાણઓ તે નરાણેવં ૧૮૨

તે ચન્દ્રાદિ જ્યોતિષીઓ મનુષ્યક્ષેત્રસુધી સમશ્રેણિએ ચાલનારા છે, અને ક્રમશઃ શીઘ્ર શીઘ્રતર ગતિ કરનારા છે, તથા ક્ષેત્રને અનુસારે મનુષ્યોને દૃષ્ટિગોચર થાય છે, તે આ પ્રમાણે— ૧૮૨

પણસય સત્તત્તીસા, ચડતીસસહસ્સ લલ્લલ્લગ્ગવીસા । પુલ્લરદીવલ્લનરા, પુલ્લેણ ડ્વેરેણ પિચ્છંતિ ॥ ૧૮૩ ॥

અર્ધપુષ્કરદ્વીપના મનુષ્યો પૂર્વદિશમાં ઉદય પામતા સૂર્યને એકવીસલાલ્લ ચોત્રીસહજાર પાંચસો સાઢત્રીસ યોજન દૂરથી દેલે

છે, તેમજ દટલેજ દૂરથી પશ્ચિમ દિશામાં સૂર્યને અસ્ત પામતો દેખે છે. ૧૮૩

નરખિત્તવહિં સસિરવિ-સંઘા કરણંતરેહિંવા હોઈ । તંહ તત્થ ય જોઈસિઆ, અચલદ્ધપમાણસુવિમાણા ૧૮૪

મનુષ્યક્ષેત્રથી વહાર ચંદ્રસૂર્યની સંખ્યા પૂર્વે કહેલા ત્રિગુણપૂર્વયુક્ત કરણથી થાય છે અથવા વીજા કરણવહે પણ થાય છે. તથા ત્યાં રહેલા ડ્યોતિષીઓ ગતિવાળા નથી પણ અચલ સ્થિર છે, અર્થ પ્રમાણવાળા છે, અને વિશેષ સુન્દર વિમાનવાળા છે. ૧૮૪

જંબૂપરિહિ તિલવલા, સોલસહસદુસય પટણઅડવીસા । ધણુઅડવીસસયંગુલ-તેરસસડ્ઢા સમહિઆ ય ૧૮૫

અહીં જમ્બૂદ્વીપનો પરિધિ દટલે વેરાવો ત્રણલાખ સોલહજાર વસો પોળીઅઢાવીસ યોજન—એકસો અઢાવીસ ધનુષ સાડાતેર અંગુલ અને તેથી પણ કંઈક અધિક છે. ૧૮૫

સગસયનઅઆકોડી, લવલાછપ્પન્ન ચટણવહસહસા । સડ્ઢસયં પટણદુકો-સ સડ્ઢવાસદ્ધિકર ગણિયં ॥૧૮૬॥

સાતસોનેત્રુકોડ છપ્પનલાખ ચોરાણુહજાર દાંદસો યોજન પોળાવે કોશ અને સાડીવાસઠ ઘાય દટલું ગણિતપદ છે. ૧૮૬

વટ્ટપરિહિં ચ ગણિઅં, અંતિમખંડાઈ અસુજિઅં ચ ધણું । વાહુંપયરં ચ ધણં, ગણિઅવ્વમિમેહિં કરણેહિં ૧૮૭

દૃત્તવસ્તુનો પરિધિ, ગણિતપદ, છેલ્લા ખંડ વિગેરેના દપુ અથવા છેલ્લા ખંડથી ગણાતો દપુ, જોવા, ધનુઃપૃષ્ઠ, વાહા, પ્રતર, અને ધન ધન એ આઠ માપને આ આગલ કહેવાતા કરણોવહે ગણો-ગણવા. ૧૮૭

વિવલંભવગદહુણ-મૂલં વટ્ટસસ પરિરઓ હોઈ । વિવલંભપાયગુણિઓ, પરિરઓ તસસ ગણિઅપયં ॥૧૮૮॥

વિષ્કંભના વર્ગને દશગુણ કરી તેનું વર્ગમૂલ કાઢતાં દ્વત્તવસ્તુનો પરિધિ આવે છે, અને એજ પરિધિ વિષ્કંભના પા ભાગે ગુણ્યો છતાં તે દ્વત્તવસ્તુનું ગણિતપદ થાય છે. ૧૮૮

ઓગાદુડસૂ સુચ્ચિઅ ગુણવીસગુણો કલા-ડસૂ હોઈ. વિડસુપિદુત્તે ચડગુણ-ડસુગુણિએ મૂલમિહ જીવા ૧૮૯
[ધનુઃપૃષ્ઠના મધ્યભાગથી] અવગાદીએ, જેટલા દૂર જઈએ તેટલાજ નિશ્ચય ઇષુ કહેવાય. તથા ઓગણીસગુણો કરેલો ઇષુ તે કલાઇષુ કહે-
વાય, તથા ઇપુરહિત દ્વત્તવસ્તુની પહોળાઈને ચારગુણા ઇષુવડે ગુણીને વર્ગમૂલ કાઢતાં જે આવે તે અર્ધ જીવા કહેવાય. ૧૮૯

ડસુવર્ગિ છગુણિ જીવા-વગગજુએ મૂલ હોઈ ધણુ પિટ્ટં. ધણુદુગવિસેસસેસં, દલિઅં બાહાદુગં હોઈ ૧૯૦
ઇષુના વર્ગને છ ગુણો કરી તેમાં જીવાનો વર્ગયુક્ત કરી તેનું વર્ગમૂલ કાઢીએ તો ધનુઃપૃષ્ઠ આવે, અને તે ધનુઃપૃષ્ઠનો વિશ્લેષ કરતાં જે શેષ રહે તેનું અર્ધ કરીએ તેટલું તે બાહાનું પ્રમાણ આવે. ૧૯૦

અંતિમઅંકડસ્સિસુણા, જીવં સંગુણિઅચડહિ ભઈરૂણં. લંક્રંમિ વર્ગિએ દસ-ગુણંમિ મૂલં હવડ પયરો ૧૯૧
છેછા સંકડના ઇષુવડે જીવાને ગુણીને ચારે ભાગીને જે જવાબ આવે તેનો વર્ગ કરી દશગુણ કરી તેનું વર્ગમૂલ કાઢતાં 'પ્રતર' પ્રાપ્ત થાય. ૧૯૧
જીવાવગગાણ દુગે, મિલિએ દલિએ ય હોઈ જં મૂલં. વેઅઙ્કાર્ણ તયં, સપિદુત્તગુણં હવડ પયરો ॥૧૯૨॥

નાનીં મોટી તે જીવાનો વર્ગ મેલ્લીને અર્ધ કરી તેનું જે વર્ગમૂલ આવે તેને પોતાના વિસ્તારસાથે ગુણતાં વૈતાલ્યઆદિ પર્વતો તથા ક્ષેત્રોનું પ્રતર થાય છે. ૧૯૨

एअं च पयरगणिअं, संववहारेण दंसिअं तेण । किंचुणं होइ फलं, अहिअं पि हवइ सुहुमगणणा १९३
 વહી એ પ્રતરગણિત વ્યવહારથી દર્શાવ્યું છે, માટે સુક્ષ્મ ગણત્રીવહે પ્રતરરૂપ જવાત્ર કંઈક ન્યૂન આવે, તેમ અધિક પણ હોય. १૯૩
 पयरो सोस्सेहगुणो, होइ घणो परिरयाइसठवं वा । करणगणणालसेहिं, जंतगलिहिआउ दट्ठवं ॥१९४॥
 જે પર્વતાદિનું પ્રતર આવે તે પ્રતરને તેજ પર્વતાદિની ઉંચાઈ સાથે ગુણે તો પર્વતાદિનો ‘ઘન’ આવે. અથવા ગણિત ગણવાના
 आळसुओए परिधि विगेरे उपरना सर्व यन्त्रमां लख्युं છે તેમાંથી જાણવું. १૯૪
 गोतित्थं लवणोभय, जोअणपणनवइसहस जा तथ । समभूतलाओ सगसय-जलवुड्डी सहसमोगाहो १९५

લવણસમુદ્રમાં બે વાજુએ ૯૫૦૦૦ યોજનસુધી ગોતીર્થ છે, અને ત્યારવાદ ત્યાં મધ્યભાગે સમભૂતલથી સાતસો યોજન ઉંચી
 जळट्टद्धि છે, અને એક હજાર ૧૦૦૦ યોજન જેટલી ઉંડાઈ છે. १૯૫
 तेरासिएण मज्झि-ल्लरासिणा संगुणज्ज अंतिमगं । तं पढमरासिभइयं, उव्वेहं मुणसु लवणजले ॥१९६॥

ત્રિરાશિના ગણિતથી મધ્યરાશિવહે છેલ્લા રાશિને ગુણવો, અને તે ગુણાકારને પહેલા અંકવહે ભાગવો, જે આવે તેટલી લવણ-
 समुद्रमां ते स्थाने उंडाइ जाणवी. १९६
 हिददुवरि सहसदसगं, पिहुला मूलाउ सतरसहसुच्चा । लवणसिहा सा तदुवरि, गाउदुगं वड्ढइ दुवेळं १९७

નીચે અને ઉપર દશ હજાર યોજન પહોળી, અને મૂઝમાંથી સત્તરહજાર યોજન ઉંચી એવી જલ્લશિલા લવણસમુદ્રમાં છે, તે
 नीचे અને उपर दश हजार योजन पहीळी, અને मूळमांथी सत्तरहजार योजन उंची एवी जळशिवा लवणसमुद्रमां છે, તે

શિલા પુનઃ ૧૭૦૦૦ યોજનના ઉપરભાગે (એક અહોરાત્રમાં) વે વાર વે ગાઝ હંચી વધે છે. (ઉછલે છે.) ૧૯૭
 बहुमज्जे चउदिसि चउ, पायाला वयर कलस संठाणा । जोअणसहस्र जड्ढा, तदसगुणहिट्ठुवरि रुंदा १९८
 लक्खं च मज्झि पिहुला, जोअणलक्खं च भूमिमोगाढा । पुब्बाइसु वडवामुह-केजुवजूवेसरभिहाणा १९९
 समुद्रना अति मध्य भागमां [भूमितळमां] वज्जना घडा सरखा आकारवाळा चारे दिशाए चार मोटा पातालकळश છે, તે हजार
 યોજન જાડા અને હેઠે ઉપર જાડાથી દશગુણા વિસ્તારવાळा-પહોळा ૧૯૮ મધ્ય ભાગમાં લાલ્ય યોજન પહોळा અને લોલ્ય યોજન
 ભૂમિમાં દદાયલો છે, તે પૂર્વાદિ ચારદિશાए વડવામુલ-કેયૂપ-યૂપ અને ઈશ્વર ए ચાર નામત્રાळा છે. ૧૯૯
 अन्ने लहुपायाला, सगसहसा अडसया सचुलसीआ । पुवुत्तसयंसपमा-णा तत्थ तत्थ प्पएसेसु ॥२००॥

લવણસમુદ્રમાં તે તે સ્થાને બીજા સાત હજાર આઠસો ચોર્યાસી ૭૮૮૪ નાના પાતાલકલ્લશો છે, તે પૂર્વે કહેલા ચાર મહાક-
 લ્લશોથી સોમ્રા ભાગે પ્રમાણવાळा છે. ૨૦૦

કાલો અ મહાકાલો, વેલંબ પમંજળો અ ચડસુ સુરા । પલિઓવમાડળો તહ, સેસેસુ સુરા તયદ્ધાઠ ૨૦૧
 ચાર મહાકલ્લશોના ચાર અધિપતિદેવ કાલ-મહાકાલ-વેલંબ અને પમંજન ए નામના છે, તે ચારે દેવો પલ્યોપમના આયુષ્ય-
 વાळा છે, અને શેષ લઘુકલ્લશોના અધિપતિ જે દેવો છે તે મર્ત્ય તેથી અર્ધ (૦॥ પલ્યોપમ) આયુષ્યવાळा છે. ૨૦૧

सर्वेसिमहो-भागे वाऊ मज्झिच्छयम्मि जलवाऊ । केवलजलमुवरिल्ले, भागदुगे तत्थ सासुव्व ॥ २०२॥

બહેવે ઉદારવાયા, મુચ્છંતિ યુહંતિ દુષિણવારાઓ । એગઅહોરત્તંતો, તયા તયા વેલપરિવુદ્ધી ॥ ૨૦૩ ॥
સર્વ કલશોની નીવેના ત્રિભાગમાં કેવલ વાયુ હોય છે, મધ્યના ત્રિભાગમાં વાયુ અને જલ વે મિશ્ર હોય છે, અને ઉપરના ત્રિ-
ભાગમાં કેવલ જલ હોય છે, ત્યાં નીવેના વે ભાગમાં શ્વાસોચ્છવાસની પેઠે ઘણા મોટા વાયુના ઉત્પન્ન થાય છે, અને એક અહોરાત્રમાં
વે વાર એ રીતે ઉત્પન્ન થઈ ક્ષોભ પામે છે, તેમ તેમ સમુદ્રની વેલ વૃદ્ધિ પામે છે. ૨૦૨-૨૦૨

વાયાલસદ્વિદુસયરિ-સહસા નાગાણ મજ્જુવરિ બાહિં । વેલં ધરંતિકમસો, ચઠહત્તરુ લક્ષુ તે સવ્વે ૨૦૪
અનુક્રમે ૪૨૦૦૦ નાગકુમાર દેવો મધ્યવેલને અટકાવે છે, ૬૦૦૦૦ દેવો શિલાની ઉપર વચ્ચતી વેલને અટકાવે છે, અને
૭૨૦૦૦ દેવો વહારના ભાગનાં વચ્ચતી વેલને અટકાવે છે. એ પ્રમાણે એ સર્વ નાગકુમાર દેવો ૧૭૪૦૦૦ છે. ૨૦૪

વાયાલસહસ્સેહિં, પુન્વીસાણાદિસિવિદિસિલવણે । વેલંધરાણુવેલં-ધરાઈણં ગિરિસુ વાસા ॥ ૨૦૫ ॥
લવણસમુદ્રમાં ૪૨૦૦૦ ગોજન દૂર જઈને ત્યાં પૂર્વઆદિ ચાર દિશાઓમાં વેલંધર રાજાઓના અને ઇશાન આદિ ચાર વિદિશિ-
ઓમાં અનુવેલંધર રાજાઓના પર્વતો આવે છે, તે ઉપર તેમના આવાસ છે. ૨૦૫

ગોથૂભે દગભાસે, સંઘે દગસોમનામિ દિસિ સેલે । ગોથૂભો સિવદેવો, સંઘો અ મળોસિલો રાયા ॥૨૦૬॥
કક્કોડે વિજ્જુપહે, કેલાસ રુણપ્પહે વિદિસિસેલે । કક્કોડુ કદ્દમઓ, કેલાસ રુણપ્પહો સામી ॥ ૨૦૭ ॥

ગોસ્તૂપ નામના પર્વત ઉપર ગોસ્તૂપદેવનો નિવાસ છે, દક્ષિણ પર્વત ઉપર શંખદેવનો, શંખ પર્વત ઉપર શંખદેવનો અને દક્ષીણ

નામના પર્વતઉપર મનઃશિલ નામનો દેવ અધિપતિ છે, એ પ્રમાણે ચાર દિશાના ચાર પર્વતો ઉપર એ ચાર દેવો અધિપતિ કહ્યા. ૨૦૬ તથા કર્કોટકપર્વતનો અધિપતિ કર્કોટક દેવ છે, વિદ્યુત્પ્રભપર્વતનો કર્કમક દેવ છે, કૈલાસપર્વતનો કૈલાસદેવ, અને અરુણપ્રભપર્વતનો અધિપતિ અરુણપ્રભ નામે દેવ છે, એ પ્રમાણે વિદિશિના ચાર અનુવેલંઘર પર્વતના અધિપતિ કહ્યા. ૨૦૭

એ ગિરિનો સંઘે, બાવીસહિઆ ય દસસયા મૂલે । ચડસય ચડવીસહિઆ, વિચ્છિન્ના હુતિ સિહરતલે ૨૦૮ સતરસસય ડગવીસા, ઉચ્ચતે તે સંઘેઆ સંઘે । કળગંકયયફાલિહ, દિસાસુ વિદિસાસુ રયણમયા ૨૦૯

એ સર્વે પર્વતો મૂળમાં ૧૦૨૨ યોજન વિસ્તારવાળા, અને શિખર ઉપર ૪૨૪ યોજન વિસ્તારવાળા છે. ૨૦૮ તથા તે સર્વે પર્વતો ૧૭૨૧ યોજન ઊંચા છે, પર્યન્તે વેદિકામ્નહિત છે, પૂર્વાદિ દિશાઓમાં અનુક્રમે સુવર્ણન-અંકરદ્વ-રુપું-અને સ્ફાટિકના છે, તથા વિદિશામાં ચારે પર્વત રત્નના (શ્વેતવર્ણે) છે. ૨૦૯

નવગુણહત્તરિજોઅણ,બહિ જલુવરિ ચત્ત પળનવરુભાયા । એ મડ્ઝે નવસય,તેસદ્દા ભાગ સગસયરિ ૨૧૦
એ આઠે પર્વતો વહાર જંબૂદ્વીપતરફ જલના ઉપર નવસો અગુણોત્તર યોજન અને પંચાણુઆ ચાલીસ ભાગ ઊંચા દેખાય છે, અને મધ્યભાગે ત્રિસ્રાતરફ નવસો ત્રેસઠ યોજન ઉપરાંત પશ્ચાણુઆ સિત્તેર ભાગ જલથી ઊંચા દેખાય છે. ૨૧૦

હિમવંતંતા વિદિસી-સાણાઙગયાસુ ચડસુ દાઢાસુ । સગસગ અંતરદીવા, પઢમચડકં ચ જગદ્દિઓ ૧૨૧
જોઅણતિસણ્હિ તઓ, સયસયવુદ્ધિ અ છસુ ચડકંસુ । અન્નુન્નજગદ્અંતરિ, અંતરસમવિત્થરા સંઘે ૨૧૨

દ્વિમંત્રતપર્વતના છેડાથી જ્ઞાનાદિ વિદિશાઓમાં રહેલી ચાર દાઢાઓ ઉપર સાત સાત અન્તદ્વીપ છે, એમાં પહેલા ચાર અન્તદ્વીપ જગતીથી ત્રણસો યોજન દૂર છે, ત્યારવાદ છપ્પ ચતુષ્કોમાં દ્વીપોનું પરસ્પર અન્તર તથા જગતીથી દ્વીપનું અન્તર એ વેમાં ૧૦૦-૧૦૦ યોજનની વૃદ્ધિ કરવી, તથા એ સર્વે દ્વીપો જગતીથી જેટલા દૂર છે, તેટલાજ વિસ્તારવાલા છે. ૨૧૧-૨૧૨

પદમચતુષ્ક બહિઃ, અહ્વાહઅજોઅણે ચ વીસંસા । સયરિસવુદ્ધિ પરુ, મજ્ઞાદિસિં સન્વિ કોસદુર્ગ ૨૧૩

પહેલા ચાર હીપ જમ્બૂદ્વીપતરફ અઢી યોજન વીસઅંશ જલથી હંચા છે. અને ત્યાર પછીના ચાર ચાર હીપો ૭૦ અંશ અધિક અધિક હંચા છે, અને સાતે ચતુષ્કો મધ્યદિશિએ તો વે વે ગાડજ હંચા છે. ૨૧૩

સઢવે સવેદઅંતા, પદમચતુષ્કમિ તેસિ નામાઈ । ઇગોસ્ય આભાસિય, વેસાણિય ચેવ લંગૂલે ॥ ૨૧૪ ॥

વીઅચતુષ્કે હયગય-ગોસક્કુલિપુઠ્વકણનામાણો । આયંસંમિદગઅઓ-ગોપુઠ્વમુહા ચ તદ્યંમિ ॥ ૨૧૫ ॥

હયગયહરિવધમુહા, ચઉત્થએ આસકણ હરિકણ્ણો । અકણ્ણ કણ્ણપાવણુ દીવો પંચમચતુષ્કમિ ૨૧૬

ઉક્કમુહો મેહમુહો, વિજ્ઞુમુહો વિજ્ઞુદંત છઠમિ । સત્તમગે દંતંતા, ઘણલઠનિગૂઢસુદ્ધા ચ ॥ ૨૧૭ ॥

સર્વે દ્વીપોને અન્તે વેદિકા છે, સાત ચતુષ્કમાં જે પહેલું ચતુષ્ક પડેલે પહેલા ચાર દ્વીપ છે તેના નામ-એકોરુક-આભાસિક-વૈપાણિક અને લાંગૂલિકદ્વીપ ૨૧૪ વીજા ચતુષ્કમાં હયકર્ણ, ગજકર્ણ, ગોકર્ણ, અને શક્કુલીકર્ણ એ ચાર નામવાલા છે, તથા ત્રીજા ચતુષ્કમાં આદર્શમુલ, મેઢમુલ, અયોમુલ, અને ગોમુલ એ ચારનામવાલા છે. ૨૧૫ ચોથા ચતુષ્કમાં હયમુલ, ગજમુલ, હરિમુલ,

અને વ્યાઘ્રમુખ એ નામવાળા દ્વીપો છે, તથા પાંચમા ચતુષ્કર્માં આસકર્ણ, હરિકર્ણ, અકર્ણ, કર્ણપાવરણદ્વીપ એ ચાર નામવાળા દ્વીપ છે. ૨૧૬ છઠ્ઠા ચતુષ્કર્માં હલકામુખ, મેઘમુખ, વિદ્યુન્મુખ, અને વિદ્યુદંત એ ચાર નામવાળા દ્વીપ છે. અને સાતમા ચતુષ્કર્માં ધનદંત, લઘુદંત, મૂહદંત, અને શુદ્ધદંત એ ચાર નામવાળા દ્વીપ છે. ૨૧૭

એમેવ ચ સિહરમ્મિવ, અહવીસં સઙ્ગિ હુંતિ છપ્પન્ના । એસુ જુઅલહ્વા, પલિઆસંઘંસઆઠ નરા ૨૧૮
એ પ્રમાણે જિહ્વારીપર્વતનાં વન્ને છેડે પળ ૨૮ દ્વીપ છે, જેથી સર્વમલીને ૬૬ અન્તર્દ્વીપ છે, અને છપ્પનઅન્તર્દ્વીપોમાં યુગલિક-મનુષ્યો પત્થોપમના અસંખ્યાતમાભાગના આયુષ્યવાળા વસે છે. ૨૧૮

જોયળદસમંસતણૂ, પિઠિકરંડાળમેસિ ચડસઢી । અસળં ચ ચડથાઓ, ગુણસીદિળવચ્ચપાલળયા ॥૨૧૯॥
એ યુગલિકોનું શરીર યોજનના દશમા ભાગ જેટલું ઇંચું હોય છે, એ મનુષ્યોને પાંસલીઓ ૬૪ હોય છે, એક દિવસને અન્તરે આઠાર હોય છે, અને અપત્યપાલનાં ૭૧ દિવસ સુધી હોય છે. ૨૧૯

પચ્છિમંદિસિ સુત્થિયલવળસામિળો ગોયમુત્તિઙ્ગુદિવો । ડમઓવિ જંબુલાવળ, દુદુરવિ દીવાય તેસિં ચ ૨૨૦
જગદ્ગુરુપરઅંતરિ, તહ વિત્થર બારજોયળસહસ્સા । એમેવ ચ પુઠ્ઠવદિસ, ચંદચડકસસ ચડદીવા ! ૨૨૧ ।
પશ્ચિમદિશામાં લવળસમુદ્રના અધિપતિ સુસ્થિતનામના દેવનો ‘‘ગૌતમદ્વીપ’’ નામનો એક દ્વીપ છે, અને તે ગૌતમદ્વીપની વે વાજુએ જન્મ્મદ્વીપના વે સૂર્યના વે દ્વીપ અને લવળસમુદ્રના વે સૂર્યના વે દ્વીપ છે, તથા તે પાંચે દ્વીપોનું જગતીથી અન્તર અને દ્વીપોનું

પરસ્પર અન્તર તથા વિસ્તાર વાર હજાર યોજન છે, અને એ પ્રમાણેજ પૂર્વદિશામાં ચાર ચંદ્રના ચાર દ્વીપ છે. ૨૨૦-૨૨૧
 एवं चिय बाहिरओ, दोवा अट्टठ पुठवपच्छिमओ । दु दु लवण छ छ धायइ-संड ससीणं रवीणं च १२२
 એ પ્રમાણેજ લવણસમુદ્રની શિલાથી વહારના ભાગમાં પૂર્વદિશામાં વે દ્વીપ વાહ્યલવણચંદ્રના અને છ દ્વીપ ઘાતકોઁલંડના અભ્યન્તરચંદ્રના,
 तथा पश्चिमदिशामां वे द्वीप बाह्यलवणसूर्यना અને छ द्वीप अभ्यन्तरघातकी सूर्यना છે, સર્વ મલી ૮ ચંદ્રદ્વીપ અને ૮ સૂર્યદ્વીપ છે. ૨૨૨
 एए दीवा जलुवरि, वहिजोयण सङ्कअट्टसोइ तहा । भागात्रि य चालीसा, मज्जे पुण कोसदुग्गमेव २२३
 એ દીવા જલુવરિ, વહિજોયણ સઙ્કઅટ્ટસોઈ તહા । ભાગાત્રિ ય ચાલીસા, મજ્જે પુણ કોસદુગ્ગમેવ ૨૨૩
 ए द्वीपो अभ्यंतरदिशि ८८॥ योजन तथा ४० पंचाणुभाभाजेटळा जळउपर देखाय छे, अने वहारनी दिशि वे गाउज देखाय छे. २२३
 એ દ્વીપો અભ્યંતરદિશિ ૮૮॥ યોજન તથા ૪૦ પંચાણુભાભાજેટલા જલઝપર દેખાય છે, અને વહારની દિશિ વે ગાઝજ દેખાય છે. ૨૨૩
 कुलगिरिपासायसमा, पासाया एसु नियनियपहूणं । तह लावणजोइसिया, दगफालिह उङ्कलेसागा । २२४।
 એ દ્વીપોઝપર પોતપોતાના અગ્નિપતિદેવોના જે પ્રાસાદા છે તે કુલગિરિ ડપરના પ્રાસાદો સરલા છે, તથા લવણસમુદ્રના ડ્યો-
 तिपीओ जळस्फटिकरत्तना અને अधिक ऊर्ध्वतेजवाळा છે.

जामुत्तरदीहेणं, दससयसम पिहुलपणसयुच्चेणं । उसुयारगिरिजुगेणं, धायइसंडो दुहविहत्तो ॥ २२५ ॥
 દક્ષિણ ઉત્તર દીર્ઘ, દસસયસમ પિહુલપણસયુચ્ચેણં । ઉસુયારગિરિજુગેણં, ધાયઈસંડો દુહવિહત્તો ॥ ૨૨૫ ॥
 खंड वे विभागमां वहैचायलो छे. २२५

खंडदुगे छ छ गिरिणो, सग सग वासा य अरविवरूवा । घुरि अंति समा गिरिणो, वासा पुण पिहुलपिहुलयरा

વન્ને સ્વંડમાં—વિભાગમાં ૬-૬ વર્ષધરપર્વતો ચક્રના આરા સરસા છે, અને ક્ષેત્રો ચક્રના વિવર સરસા છે, તેથી પર્વતો પ્રારંભમાં અને અન્તે સરસા પહોળા છે, અને ક્ષેત્રો અધિક પહોળાઈવાળા છે. ૨૨૬

દહકુંડુડત્તમમે—રુમુસ્સયં વિત્થરં વિયઙ્કાણં । વદ્દગિરીણં ચ સુમે-રુવજ્જમિહ જાણ પુવ્વસમં ॥ ૨૨૭ ॥

દ્રહોની હંડાઈ, કુંડોની હંડાઈ, મેરુવિના શેષપર્વતોની ઉંચાઈ, વૈતાલ્યોનો વિસ્તાર, અને મેરુસિવાય શેષવૃત્તઆકારવાળા પર્વતોનો વિસ્તાર એ સર્વ અહિં ઘાતકીસ્વંડમાં જમ્બૂદ્વીપના સરસું જાણવું. ૨૨૭

મેરુદુગંપિ તહ સ્વિય, નવરં સોમણસહિટ્ઠુવરિદેસે । સગઅડસહસ્સઙ્ગુન્તિ સહસપણસીહ ઉચ્ચતે ॥૨૨૮॥

ઘાતકીસ્વંડના બે મેરુપર્વત પણ જમ્બૂદ્વીપના મેરુ જોવાજ છે, પરન્તુ વિશેષ એ છે કે—સૌમનસવનની નીચેનો ભાગ સાત હજાર યોજન ઓછો છે, અને ઉપરનો ભાગ આઠ હજાર યોજન ઓછો છે, અને વન્ને મેરુની ઉંચાઈ ૮૫૦૦૦ યોજન છે. ૨૨૮

તહ પણનવઈ ચઉણઠ, અદ્ધચઉણઠ ચ અદ્ધતીસા ચ । દસય સયાહ કમેણં, પળઠાણ પિહુન્તિ હિદ્ધાઓ ૨૨૯

તથા મેરુપર્વતની નીચેથી પ્રારંભીને પાંચસ્થાનોમાં અનુક્રમે ૯૫૦૦-૯૪૦૦-૯૩૫૦-૩૮૦૦ અને ૧૦૦૦ યોજનનો વિસ્તાર છે. ૨૨૯

નદ્દકુંડદીવવણમુહ-દહદીહરસેલકમલવિત્થારં । નદ્દંડત્તં ચ તહા, દહદીહત્તં ચ હહ દુગુણં ॥ ૨૩૦ ॥

નદીઓના વિસ્તાર, કુંડના વિસ્તાર, દ્વીપોના વિસ્તાર, વનસુખના વિસ્તાર, દ્રહોના વિસ્તાર, દીર્ઘપર્વતોના વિસ્તાર અને કમલોના વિસ્તાર, તથા નદીઓની હંડાઈ, અને દ્રહોની લમ્બાઈ તે અહીં ઘાતકીસ્વંડમાં એ સર્વ જમ્બૂદ્વીપથી વમણું વમણું જાણવું. ૨૩૦

ફગલઘ્નુ સત્તસહસ્રા, અડસથ ગુણસોફ મદ્દસાલઘ્નં । પુઠ્ઠાઘરદીહંતં, જાસુત્તર અઢસીમહયં ॥ ૨૩૧ ॥
મદ્દસાલઘ્ન એક લાસ સાત હજાર આઠસો ફકોનાસી યોજન પૂર્વદિશામાં અને પશ્ચિમદિશામાં દીર્ઘ-હાંતું છે, અને તે જૂલંવા-
ફના અઢાસીમા માગ જેટલું દક્ષિણદિશામાં અને ઉત્તરદિશામાં પહોલું છે. ૨૩૧

ઘહિગયદંતા દોહા, પળલઘ્નૂણસયરિસહસ્ર દુગુણઢા । ફયરે તિલઘ્નલ છપ્પ-ળ્ળસહસ્ર સય દુન્નિ સગવીસા ૨૩૨
મેરુથી ઘઢારના ચાર ગજદંતગિરિ પાંચ લાસ ઇગુણોત્તેરહજાર ઘસો સાઠ યોજન દીર્ઘ છે, અને મેરુથી અમ્બન્ટરના ચાર ગજ-
દંતગિરિઓ ત્રણ લાસ છપ્પન હજાર ઘસો સત્તાવીસ યોજન દીર્ઘ છે. ૨૩૨

લિત્તાણુમાણઓ સે-સસેલનદ્વિજયઘ્નમુહાયામો । ચડલઘ્નલદીહવાસા, ઘાસઘિજયઘિત્થરો ડ ડમો ૨૩૩
જોપ ઘસસ્કારપર્વતો નદીઓ ઘિજયો અને ઘનમુલોની લંઘાફ ક્ષેત્રના અઢુસારે જાળઘી, તથા સાત ક્ષેત્રોની લઘ્વાફ ૪ લાસ
યોજન છે અને ક્ષેત્રો તથા ઘિજયોનો ઘિસ્તાર આ પ્રમાણે જાળઘો— ૨૩૩

લિત્તંકગુણધુઘંકે, દોસયઘારુત્તરેહિં પઘિમંતે । સઠઘથ ઘાસઘાસો, હઘેફ ફહ પુળ ફય ધુઘંકા ॥ ૨૩૪ ॥
ક્ષેત્રાંકઘઢે ગુણેલા ધુઘાંકને ઘસોઘારઘઢે માગતાં સર્ઘસ્થાને ક્ષેત્રોના ઘિસ્તાર પ્રાપ્ત થાય, અને તેમાં ધુઘાંક તે આ પ્રમાણે— ૨૩૪
ધુરિ ચડલઘ્નલદુસહસ્ર દોસગનડઆ ધુઘં તહા મઢ્ઢે । દુસયઅડુત્તરસતસ-હિસહસ છઠ્ઠીસલઘ્નલા ઘ ૨૩૫
ગુળઘીસસયં ઘત્તીસ-સહસ્ર ગુળઘાલલઘ્નલ ધુઘમંતે । નફગિરિઘમાળઘિસુ-દ્ધલિત્તસોલંસ પિહુ ઘિજયા ૨૩૬

પ્રારંભનો ધ્રુવાંક ચૌદલાખ વે હજાર વસો સત્તાણુ તથા મધ્યનો ધ્રુવાંક છવીંસલાખ સડસઠ હજાર વસો આઠ તથા અન્ત્ય ધ્રુવાંક ઓગણચાલીસ લાખ વચીસહજાર એકસો ઓગણીસ છે. તથા અન્તર્નદીઓ વક્ષસ્કારપર્વતો વનમુલ્ય મેરુવન એ સર્વનો વિસ્તાર ક્ષેત્રમાંથી વાદ કરતાં વાકી રહે તેને સોલ્લવડે ભાગતાં વિજયની પહોળાઈ આવે. ૨૩૬-૨૩૬

નવસહસ્રા છસય તિહુ-ત્તરાય છઠ્ઠવેવ સોલભાયાય । વિજયપિનુત્તં નડાગિરિ-વળવિજયસ્માસિ ચઝલક્ષ્વા ૨૩૭
દરેક વિજયની પહોળાઈ નવહજાર છસો લગ યોજન ઉપરાન્ત સોલીયા છ ભાગ છે. તથા અન્તર્નદીઓ વક્ષસ્કારપર્વતો વનમુલ્ય મેરુવન અને વિજયો એ સર્વનો વિષ્કંભ એકત્ર કરવાથી ઘાતકીંચંડનો ૪ લાખ યોજન જેટલો વિસ્તાર સંપૂર્ણ થાય છે. ૨૩૭

પુઠવં વ પુરીય તરુ, પરમુત્તરકુલસુ ધાઈ મદધાઈ । રક્ષવા તેસુ સુદંસણ-પિયદંસણનામયા દેવા ૧૨૩૮
અહિં ૩૨ વિજયની ૩૨ નગરીઓના નામ તથા મહાદક્ષોના નામ પણ જંબૂદ્વીપમાં કહ્યા પ્રમાણે જાણવાં, પરન્તુ તફાવત એ છે કે-પૂર્વઘાતકીના ઉત્તરકુલક્ષેત્રમાં “ઘાતકીવૃક્ષ” નામનું વૃક્ષ છે, અને પશ્ચિમઘાતકીના ઉત્તરકુલમાં “મહાઘાતકીવૃક્ષ” નામનું વૃક્ષ છે, અને એ વૃક્ષો ઉપર ઘાતકીવૃક્ષઉપર સુદર્શન નામે દેવનું ભવનાદિ છે, અને મહાઘાતકીવૃક્ષઉપર પ્રિયદર્શન નામે દેવનું ભવનાદિ છે. ૨૩૮

ધુવરાસીસુ અ મિલિયા, ઇગો લવલ્લોય અડસયરિસહસા । અટસયા બાયાંલા, પરિહિતિગં ધાયઈસંડે ૨૩૯

ધુવરાશિઓમાં એક લાખ અઠ્યોત્તર હજાર આઠસો બેતાલીસ ડમેરતાં ઘાતકીંચંડના ત્રણે પરિધિ આવે. ૨૩૯
કાલો સવત્થ વિ, સહસ્સુંડો વેલવિરિહિઓ તત્થ । સુત્થિયસમ કાલમહા-કાલસુરા પુઠ્ઠવપંચિમઓ ૨૪૦

કાલોદયિસમુદ્ર સર્વસ્થાને ૧૦૦૦ યોજન ઊંડો છે, વેલ રહિત છે, તથા પૂર્વદિશામાં સુસ્થિતદેવ સરસ્વો કાલ નામનો દેવ રહે છે, અને પશ્ચિમ દિશામાં મહાકાલ નામનો દેવ રહે છે. ૨૪૦

લવણમિવ જહસંભવ, સસિરવિદીવા इहं पि नायव्वा । नवरं समंतओ ते कोसदुगुच्चा जलस्सुवरिं २४१
જેમ લવણસમુદ્રમાં છે તેમ યથાસંભવ આ સમુદ્રમાં પણ ચન્દ્ર સૂર્યના દ્વીપ જાળવા, પરન્તુ તે સર્વે દ્વીપો જલથી ઉપર સર્વવા-
જુદ વે ગાડ ડંચા દેલાતા જાળવા. ૨૪૧

પુવ્વચરદલબહિજગદ્વ સંઠિઓ માણુસુત્તરો સેલો । વેલંધરગરિમાણો, સીહનિસાઈ નિસહવન્નો ॥ ૨૪૨ ॥
અર્ધપુષ્કરની વહાર જગતી સરસ્વો માનુષોત્તરપર્વત રહેલો આવેલો છે, તે વેલંધરપર્વતસરસ્વા પ્રમાણવાલો સિંહનિપાદી આકાર-
વાલો અને નિષઘ્રપર્વતસરસ્વા વર્ણવાલો છે. ૨૪૨

જહ ચિત્તનગાર્દિણં, સંઠાણો ધાઇએ તહેવ इहं । दुगुणो य भद्रसालो, मेरुसुयारा तहा चैव ॥ २४३ ॥
ઘાતકીચંડમાં જે પ્રમાણે ક્ષેત્રો તથા પર્વતોનો આકાર છે તે પ્રમાણે અહીં પુષ્કરાર્ધમાં જાળવો. પરંતુ મદ્રશાલ વન વમણું જા-
ળવું. તેમજ મેરુ તથા ઇશુકાર પર્વતોનું પ્રમાણ ઘાતકીચંડ માફક સમજવું. ૨૪૩

इह बाहिरगयदंता, चउरो दीहन्ति वीससयसहसा । तेयालीससहस्सा, उणवीसहिया सया दुन्नि ॥ २४४ ॥
અહીં અર્ધપુષ્કરદ્વીપમાં ચાર વાહ્યગજદન્તપર્વતો ૨૦૪૩૨૧૯ (વીસલાખ તૈતાલીસહજાર વસોઓળીસ) યોજન દીર્ઘ છે. ૨૪૪

અભિન્નતર ગયદંતા, સોલસલક્ષ્યા ય સહસછઠ્ઠીસા । સોલહિઅં સયમેગં, દીહત્તે હંતિ ચડરો વિ ॥૨૪૫॥

અર્ધપુષ્કરદ્વીપમાં ચારે અભ્યન્તરગજદન્તપર્વતો સોલલાલ છઠ્ઠીસહજાર એકસોસોલ યોજન દીર્ઘ છે. ૨૪૫

સેસા પમાણઓ જહ, જંબૂદીવાડ ધાડે ભણિયા । દુગુણા સમા ય તે તહ, ધાયડસંડાડ ઇહ નેયા ૨૪૬

શેષપદાર્થોનું પ્રમાણ જંબૂદ્વીપથી જેમ ઘાતકીલંડમાં ચમળું અને સરલું કહ્યું હતું તેવી રીતે તે પદાર્થો અહિં પુષ્કરાર્ધમાં પણ ઘાતકીલંડથી ચમળા અને સરલા જાળવા. ૨૪૬

અડસાલક્ષ્યા ચડદસ-સહસા તહ નવસયા ય ઇગવીસા । અભિન્નતરધુવરાસી, પુલ્લુત્તવિહોડ ગણિયન્વો ૨૪૭

ઇગકોડીતેરલક્ષ્યા સહસા ચડચત્ત સગસય તિયાલા । પુલ્લુત્તવરદીવંદ્રે, ધુવરાસી એસ મજ્ઞંમિ ॥૨૪૮॥

એગા કોડી અડતી-સલક્ષ ચડહત્તરી સહસ્સા ય । પંચસયા પળસઢા, ધુવરાસી પુલ્લુત્તવરદંતે ॥ ૨૪૯ ॥

અઘ્યાસીલાલ ચૌદહજાર નવસો એકવીસ એ અભ્યન્તર ધ્રુવાંકને પૂર્વે કહેલી વિધિએ ક્ષેત્રાંક સાથે ગુણવો. ૨૪૭ એક કોડ તેર લાલ ચુમ્માલીસ હજાર સાતસો ત્રેતાલીસ એ ધ્રુવાંક પુષ્કરાર્ધદ્વીપના મધ્ય ભાગનો છે. ૨૫૦ તથા એકકોડ આઠત્રીસ લાલ ચુમ્મોતરહજાર પાંચસો પાંચસ એ ધ્રુવાંક પુષ્કરાર્ધના પર્યન્તભાગનો છે ૨૪૯.

ગુણવોસસહસ સગસય, ચડળડ ય સવાય વિજયવીલંબો । તહ ઇહ બહિવહસલિલા, પવિસંતિ ય નરનગસસાહો

દરેક વિજયનો વિસ્તાર ઓગણીસ હજાર સાતસો ચોરાણુ યોજન ઉપરાન્ત પા યોજન સહિત છે. તથા અહિં પુષ્કરાર્ધમાં બહાર

કાલોદધિસમુદ્ર સર્વસ્થાને ૧૦૦૦ યોજન હંડો છે, વેલ રહિત છે, તથા પૂર્વદિશામાં મુધિતદેવ સરસ્વો કાલ નામનો દેવ રહે છે, અને પશ્ચિમ દિશામાં મહાકાલ નામનો દેવ રહે છે. ૨૪૦

લવણમિવ જહસંભવ, સસિરવિદીવા ઇહં પિ નાયવ્વા । નવરં સમંતઓ તે કોસદુગુચ્ચા જલસ્સુવરિં ૨૪૧
જેમ લવણસમુદ્રમાં છે તેમ યથાસંભવ આ સમુદ્રમાં પણ ચન્દ્ર મૂર્યના દ્વીપ જાળવા, પરન્તુ તે સર્વે દ્વીપો જલથી ઉપર સર્વવા-
હુર્ વે ગાડ હંચા દેવાતા જાળવા. ૨૪૧

પુલ્લવરદલવહિજગદ્વ સંઠિઓ માણુસુત્તરો સેલો । વેલંધરગિરિમાણો, સીહનિસાઈ નિસદ્વવન્નો ॥ ૨૪૨ ॥
અર્ધપુષ્કરની વહાર જગતી સરસ્વો માનુષોત્તરપર્વત રહેલો આવેલો છે, તે વેલંધરપર્વતસરસ્વા પ્રમાણવાલો સિંહનિપાદી આકાર-
વાલો અને નિપથપર્વતસરસ્વા વર્ણવાલો છે. ૨૪૨

જહ ચિત્તનગાર્દિણં, સંઠાણો ધાડ્દુ તહેવ ઇહં । દુગુણો ય ભદ્રસાલો, મેરુસુયારા તહા ચેવ ॥ ૨૪૩ ॥
ઘાતકીચંડમાં જે પ્રમાણે ક્ષેત્રો તથા પર્વતોનો આકાર છે તે પ્રમાણે અહીં પુષ્કરાર્ધમાં જાળવો. પરંતુ ભદ્રશાલ વન વ્રમણું જા-
ળું. તેમજ મેરુ તથા ઇશુકાર પર્વતોનું પ્રમાણ ઘાતકીચંડ માફક સમજું. ૨૪૩

ઇહ વાહિરગયદંતા, ચડરો દીહત્તિ વીસસયસહસ્તા । તેયાલીસસહસ્તા, ઉણવીસહિયા સયા દુન્નિ ॥ ૨૪૪ ॥
અહીં અર્ધપુષ્કરદ્વીપમાં ચાર વાહ્યગજદન્તપર્વતો ૨૦૪૩૨૧૯ (વીસલાખ તૈતાલીસહજાર વસોઓગણીસ) યોજન દીર્ઘ છે. ૨૪૪

અંભિતર ગયદંતા, સોલસલક્ષ્યા ય સહસછઠ્વીસા । સોલહિઅં સયમેગં, દીહત્તે હંતિ ચત્રો વિ ॥૨૪૫॥

અર્ધપુષ્કરદ્વીપમાં ચારે અભ્યન્તરગજદન્તપર્વતો સોઠલાલ છવીસહજાર એકસોસોલ યોજન દીર્ઘ છે. ૨૪૫

સેસા પમાણઓ જહ, જંબૂદીવાડ ધાઇએ ભણિયા । દુગુણા સમા ય તે તહ, ધાયડસંડાડ ઇહ નેયા ૨૪૬

શેષપદાર્થોનું પ્રમાણ જંબૂદ્વીપથી જેમ ઘાતક્રીંચંદમાં વમણું અને સરસું કહ્યું હતું તેવી રીતે તે પદાર્થો અહિં પુષ્કરાર્ધમાં પણ ઘાતક્રીંચંદથી વમણા અને સરસા જાણવા. ૨૪૬

અડસાલક્ષ્યા ચડદસ-સહસા તહ નવસયા ય ઇગવીસા । અંભિતરધુવરાસી, પુવ્વુત્તવિહોડ ગણિયઞ્વો ૨૪૭

ઇગકોડીતેરલક્ષ્યા સહસા ચડચત્ત સગસય તિયાલા । પુલ્લવરવરીવટ્ટે, ધુવરાસી એસ મજ્ઞંમિ ॥૨૪૮॥

એગા કોડી અડતી-સલક્ષ ચડહત્તરી સહસ્સા ય । પંચસયા પળસઢા, ધુવરાસી પુલ્લવરદ્વંતે ॥ ૨૪૯ ॥

અઠ્યાસીલાલ ચૌદહજાર નવસો એકવીસ એ અભ્યન્તર ધ્રુવાંકને પૂર્વે કહેલી વિધિએ ક્ષેત્રાંક સાથે ગુણવો. ૨૪૭ એક ક્રોડ તેર લાલ ચુમ્માલીસ હજાર સાતસો ત્રેતાલીસ એ ધ્રુવાંક પુષ્કરાર્ધદ્વીપના મધ્ય ભાગનો છે. ૨૫૦ તથા એકક્રોડ આઢત્રીસ લાલ ચુમ્મોતરહજાર પાંચસો પાંસઠ એ ધ્રુવાંક પુષ્કરાર્ધના પર્યન્તભાગનો છે ૨૪૯.

ગુણવીસસહસ સગસય, ચડણડ ય સવાય વિજયવીલ્લંભો । તહ ઇહ લહિવહસલિલા, પવિસંતિ ય નરનગસ્સાહો

દરેક વિજયનો વિસ્તાર ઓગણીસ હજાર સાતસો ચોરાણુ યોજન ઉપરાન્ત પા યોજન સહિત છે. તથા અહિં પુષ્કરાર્ધમાં બહાર

માને વહેતી નદીઓ માનુષોત્તરની નીચે પ્રવેશ કરે છે. ૨૫૦

પુષ્કરદલપુષ્પાવર—લુંડંતો સહસદુગપિહુ દુ કુંડા । મળિયા તટ્ટાણં પુણ, ગીયત્થા ચેવ જાણંતિ ॥૨૫૧॥
પુષ્કરાર્ધદ્વીપના પૂર્વભાગમાં અને પશ્ચિમભાગમાં બે હજાર યોજન પહોળા બે કુંડ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે, પરન્તુ તેનું સ્થાન તો નિશ્ચય વહુશ્રુતોજજાણે.
ઇહ પટમમહાપટમા, સ્વંભા ઉત્તરકુરુસુ પુવં વ । તેસુ વિ વસંતિ દેવા, પટમો તહ પુંડરીઓ ॥ ૨૫૨ ॥

અહીં ઈકરાર્ધમાં પણ બે ઉત્તરકુરુક્ષેત્રમાં જંબૂવૃક્ષસરલાં પદ્મવૃક્ષ અને મહાપદ્મવૃક્ષ નાહનાં બે વૃક્ષ છે, તેમાં પદ્મવૃક્ષઉપર પદ્મદેવ અને મહાપદ્મવૃક્ષઉપર મહાપદ્મદેવ રહે છે. ૨૫૨

દો ગુણહત્તરિ પદમે, અડલવળે બીઅદીવિ તદ્વચ્છે । પિહુ પિહુ પણસયચાલા, ઇઅ નરલિત્તે સયલગિરિણો ૨૫૩
તેરહસય સગવન્ના, તે પળ મેરુહિં વિરહિયા સવ્વે । ઉસ્સેહપાયકદા, માણુસસેલો વિણમેવ ॥ ૨૫૪ ॥

પહેલા જંબૂદ્વીપમાં ૨૬૯ પર્વતો છે, લવળસમુદ્રમાં ૮ પર્વતો છે. ત્રીજા ધાતકીદ્વીપમાં તથા ત્રીજા પુષ્કરદ્વીપના અર્ધ ભાગમાં જુદા જુદા ૫૪૦-૫૪૦ પર્વતો છે, એ પ્રમાણે મનુષ્યક્ષેત્રમાં સર્વ પર્વતો ૧૩૬૭ તેરસો સત્તાવન છે, તેમાંથી પાંચ મેરુપર્વત વિના સર્વે ૧૩૫૨ પર્વતો પોતાની ઉંચાઈથી ચોથા ભાગ જેટલા ભૂમિમાં દટાયલા છે, અને માનુષોત્તરપર્વત પણ એ પ્રમાણેજ છે. ૨૫૩-૨૫૪
ધુવરાસીસુ તિલવ્ભા, પળપન્ન સહસ્સ છસય ચુલસીયા । મિલિયા હવંતિ કમસો, પરિહિતિગં પુષ્કરદ્વસ્સ ૨૫૫
ધુવાંકોમાં ત્રણ લાખ પશ્ચાવન હજાર છસો ચોરાસી. ૩૫૫-૬૮૪ મેલવતાં પુષ્કરાર્ધના અનુક્રમે ત્રણ પરિધિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૫૫

નહદ્દહઘળથળિયાગણિ-જિણાઇનરજમ્મમરણકાલાઈ । પળયાલલવ્વજોયળ-નરખિત્તં-મુત્તુ નો પુરઓ ૨૫૬
નદીઓ, દ્રઢો, મેઘ, ગર્જના, અગ્નિ, જિનેશ્વર વિગેરે, મનુષ્યોના જન્મ મરણ અને કાલ વિગેરે એ પદાર્થો પીસ્તાલીસ લાખ
યોજનપ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્ર છોડીને આગલ નથી. ૨૫૬

ચડસ્સુ વિ ઉસુયોરેસુ, ઇક્કિંકનરનગમ્મિ ચત્તારિ । કૂડોવરિ જિણભવણા, કુલગિરિજિણભવણપરિમાણા ૨૫૭
ચારે ઇષુકાર પર્વતો ઉપર એકેક જિનભવન છે, માનુષોત્તરપર્વત ઉપર ચાર કૂટ ઉપર જિનભવનો છે, એ સર્વે વર્ષધરપર્વતો ઉપ-
રના જિનભવન સરલા પ્રમાણવાળા છે. ૨૫૭

તત્તો દુગુણપમાણા, ચડદારા થુત્તવણિઅસરૂવે । નંદિસરિવાવઘ્ના, ચડ કુંડલિ રુયગિ ચત્તારિ ॥૨૫૮॥
તે ૮ ચૈત્યોથી વમણા પ્રમાણવાળા અને ચાર ચાર દ્વારવાળા ચૈત્યો સ્તોત્રમાં વર્ણવેલા સ્વરૂપવાળા નન્દીશ્વરદ્વીપમાં વાવન છે,
કુંડલદ્વીપમાં ૪ છે, અને રુચકદ્વીપમાં ૫ છે. ૨૫૮

વહુસંખવિગપ્પેરુય-ગદીવિ ઉચ્ચત્તિ સહસ ચુલસીઈ । નરનગસમરુયગો પુણ, વિત્થરિ સયઠાણિ સહસંકો ૨૫૯
ઘળી સંખ્યાના વિકલ્પવાળા રુચકદ્વીપમાં રુચકગિરિ માનુષોત્તર પર્વત સરખો છે, પરન્તુ હંચાઈમાં ૮૪૦૦૦ યોજન છે, અને
વિસ્તારમાં સોને સ્થાને હજાર અંકવાળો છે. ૨૫૯

તસ્સ સિહરમ્મિ ચડદિસિ, વીયસહસ્સિગણુ ચડત્થિ અઢાઢા । વિદિસિ ચઠ્ઠા ચત્તા, દિસિહુમરિકૂડસહસંકા

તે રુચકાગિરિના શિખરતલે બીજા હજારમાં ચાર દિશાએ એકે કૂટ છે, તથા ચોથા હજારમાં આઠ કૂટ છે, અને વિદિ-
શામાં ચાર કૂટ છે, એ પ્રમાણે ચાલીસ દિશાકુમારીનાં ૪૦ કૂટ છે, અને તે સહસ્રાંકકૂટ છે. ૨૬૦

इइकइवयदीवोदहि—वियारलेसो मए विमइणावि । लिहिओ जिणगणहरगुरु—सुयसुयदेवीपसाएणं २६१
ए प्रमाणे बुद्धिरहित एवा पण मे केटलाक द्वीपसमुद्रोनो लेखमात्र विचार श्री जिनेश्वरनी गणधरनी गुरुनी श्रुतनी अने शु-
तदेवीनी कृपावडे लख्यो. २६१

संसाण दीवाण तहोदहीणं, वियारविथारमणोरपरं । सया सुयाओ परिभावयंतु, सव्वंपि सव्वन्नुमइक्कचित्ता ॥
शेषद्वीपो तथा समुद्रना पारात्वार रहित विचारना—स्वरूपना सर्व विस्तारने सर्वज्ञमतमां एकचित्तवाळा यइने हमेशा श्रुतने अनुसारे विचारो.
सूरिहि जं रयणसेहरनामएहि, अप्पथमेव रइयं नरखित्तविवखं ।

संसोहिंयं पयरणं सुयणेहि लोए, पावेउ तं कुसलरंगमइं पसिद्धिं ॥ २६३ ॥

શ્રીરત્નશેઠ્ઠસૂરિ નામના આચાર્યે જે આ મનુષ્યક્ષેત્રની વ્યાખ્યાવાલું પ્રકરણ પોતાના આત્માને અર્થેજ રચ્યું, અને મુજનોએ
શોધ્યું શુદ્ધ કર્યું, તે કુશલ રંગમતિવાલું આ પ્રકરણ લોકમાં મુજનોવડે પ્રસિદ્ધિને પામો. ૨૬૩

इति श्रीक्षेत्रसमास मूलार्थसहितः समाप्तः.

